



Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

28
u-44

3145

ՆԱԽԱԴՈՒԹՆ ԿՐԾՆԻ

1888



Պարտաւորութիւնս հիշատակ
էմ որովհետեւ իմ հոգիս իմ
հոգիս հետեւի իմ հոգիս հետեւի.

Սիրտս հիշատակ Գրիգոր Քաչա-
նիստի հետեւի իմ հոգիս հետեւի
Քաչա:

Իմ հոգիս հետեւի Քաչա հետեւի,
զից հետեւի իմ հոգիս հետեւի:

Ս. Կ. Բ. Ստեփանեան

15-Ն-94. - 2001
Ստեփանեան:

28

Ա-ԿԿ

ՆԱԽԱԴՈՒՌ

ԿՐԾՆԻ

ՃԵՐԱՐԻՏ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐԱՅՈՑ ՀԻՆ ԵՒ
ՆՈՐ ՈՒԻՏԻ ԵԿԵԴԵՑԻՈՑ:

Համագործակց

Ս. Ռ. Բ. ՍԱԶԱՆՅԱՆ

ԱՐԲՈՒՆԱԳԱՆ ՔԱԴԱՔԱՅԻՆ ԵՒ ՕՐԻՈՐ-
ԴԱՆԱՆ ԴԱՐՈՑՆԵՐԻ ՍՏՈՐԻՆ ԴԱՍԱՏԱՆՑ
ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ:

280

687-ԱԶ

ՎԱԴԱՐՇԱԴԱՑ

ԱՐԱՆԵՐ ՍՈՒՐԲ ԿԱԹՈՂԻԿՈՒ ԷԶԵՄԻԱՆՈՐ

1888—Ռ.ՅԼԵ

28
Ա-44 48

ՆԱԽԱԴՈՒՌ

ԿՐԹՆԻ

ՃՇՄԱՐԻՑ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ՀԱԻԱՏՈՅ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ
ՈՒԽՏԻ ԵԿԵՂԵՅԻՈՅ:

Համապատասխան

Ս. Ա. Բ. ԱՂԱԶԱՆԵԱՆ

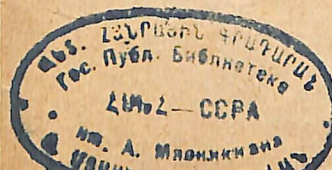
1007
(31395)

ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԵՒ ՕՐԻՈՐԴԱԿԱՆ
ԴՊՐՈՅՆԵՐԻ ՍՏՈՐԻՆ ԴԱՍԱՅԱՆՑ ՀԱՅ
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ:

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ԿԱԹՈՒՂԻԿԵ ԷԶՄԻԱԾՆԻ

1887—ՌՅԼԷ



ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԵԱՆ

Տ. Տ. ՄԱԿԱՐԱՅ

ՍՐԲԱԶՆԱՍՈՒՐԻ ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ

ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՀՐԱՄԱՆԱԻ

Տ. Տ. ՄԱԿԱՐԱՅ

ՎԵՀԱՓԱՌ ԵՒ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ:

30009-Ա.Կ.

12454-58

Որդիական երախտագիտութեան նուէր
ամենախոնարհ պատկառանքը ընծայարեմէ
Հայրապետին:

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Մեր Ս. եկեղեցւոյ առաջին ճարտարապետն է Աստուծոյ Միածին Որդին Յիսուս Քրիստոս, Նա քանի որ աշխարհիս վրայ էր, քարոզեց իւր վարդապետութիւնը և սովորեցրուց Աստուծոյ ընտրեալ ժողովրդին (Իսրայելացւոց) Աստուծոյ կամբը, հաւատը և փրկութեան ճանապարհը, յայտնելով՝ որ ինքը եկել է մարդկային ազգի փրկութեան, և մարգարէների կանխասացութիւնները կատարելու համար: Նա հիմնեց նոր եկեղեցի և նոր կրօն, զոր չընդունեցին Իսրայելացիները, բայց այս եկեղեցին տարածուեցաւ հեթանոսների մէջ և Հրէից ազգից էլ շատերը հաւատացին նրան:

Յայտնի է մեզ նոր կտակարանից, որ Քրիստոսի համբարձմանից յետ, Առաքեալները իրանց քարոզութեամբ կարողացան հալածել կռապաշտութեան խաւարը, և տարածել քրիստոնէական հաւատը ամեն տեղ, հիմնելով նոր ուխտի եկեղեցին: Թէ՛ առաքելոց ժամանակ, և թէ՛ նրանցից յետոյ դուրս եկան հերձուածողներ և հերետիկոսներ, որոնք նոր աղանդներ և նոր վարդապետութիւններ էին ուսուցանում՝ հակառակ Քրիստոսի վարդապետութեան:

Սակայն, է որ՝ Տիեզերական, և է որ՝ Ազգային ժողովներով դատապարտեցին սուրբ Հայերն աղանդաւորներին, և Աստուածաբան վարդապետներն գրեցին նրանց սխալ վարդապետութեանց դէմ: Այն ժամանակներում թէ ի՞նչպէս էին սովորեցնում աշակերտներին կամ ժողովրդեան՝ քրիստոնէական հաւատը և կրօնը, թողնելով միւս քրիստոնեայ ազգերինը՝ մի հայեացք ձգենք Հայաստանեայց ուղղափառ եկեղեցւոյ կրօնութեան վրայ:

Հայոց պատմութիւնը յայտնի ցոյց է տալիս, որ Հայերս չունէինք ուսումնարաններ, առաջին երեք դարում, որովհետեւ Աբգար թագաւորի մահուանից յետ, կրկին տիրեց կռապաշտութիւնը, և քրիստոնէութիւնը շատ ծածուկ էին պաշտում՝ հաւատացեալները կռապաշտ թագաւորների երկիւղից, մինչի սուրբ Գրիգոր լուսաւորիչը, որ չորրորդ դարի սկզբումը լուսաւորեց Հայաստան աշխարհը քրիստոնէական սուրբ հաւատոյ լուսով, և տարածեց ճշմարիտ Աստուածգիտութեան լոյսը և կրօնը, հիմն ունելու սուրբ Աւետարանը, որ բզխած է Աստուածանից. — Բայց երբ հինգերորդ դարում Ս. Մեսրոպ սուրբ Հոգւոյ ազգեցութեամբ գտաւ Հայոց գիրը և թարգմանեց իւր ընկերների հետ Աստուածաշունչը, այն ժամանակ բացուեցան ուսումնարաններ Հայաստան երկրում, նրանց գլխաւոր ուսուցիչներ կրօնը, և հի-

մըն էր Աստուածաշունչը, մեկնելով և համառօտելով ուղղափառ վարդապետութեամբ:

Եւ այսպէս շարունակաբար մեր սուրբ Հայերն սկսեցին համառօտել և տպագրել մեր եկեղեցւոյ ուղղափառութիւնը, Գրիստոնէական վարդապետութիւն կամ Կրօնագիտութիւն անուն տալով, նոյնպէս և այլ կրօնական գրքեր, և ցրուեցին հայաբնակ քաղաքների, գիւղերի և վանքերի Գարոցներում, և այնուհետեւ կրօնագիտութիւնը համարուեցաւ դասատուութեան ամենահարկաւոր առարկայ:

Եւ ես իմ տկար կարողութեան չափ համառօտելով «Նախագումն Կրօնի» ձեռնարկս՝ տալիս եմ Հայ մանուկների ձեռքը, ընթերցողը սրա մէջ ամփոփած կը գտնի ինչ որ քրիստոնեայի համար ամենակարեւորն է գիտնալ, Հին և Նոր կտակարանից և Ս. եկեղեցւոյ կանոններից հաստատ համոզուած եմք՝ որ քրիստոնէական ուսումը հիմնուած պիտի լինի Սուրբ Գրքի վրայ, պատճառ որ՝ քրիստոնէական հաւատոյ հիմն է Աստուածաշունչը, իսկ Աստուածութեան Վարդապետների աշխատութիւններն են՝ շինուածներ այդ հիման վրայ. աւելի պարզ հասկանալու համար:

Դասաւոր պաշտօնէայ

ՍԱՐԳԻՍ ԱՆԻՍ ԲԷ, ԱՂԱԶԱՆԵԱՆՑ:

ՆԱԽԵՆԴՈՒՌ

ԿՐՕՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՆԻԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱՓԱՌ ՀԱՒԱՏՈՅ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՄԱՍՆ Ա.

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻՑ

1.

ԱՍՏՈՒԱԾ

Սուրբ Գիրքը մարդկանց սովորեցնում է
որ Աստուած ամենապարզ Հոգի և ամենա-
կատարեալ էակ է, Նա ոչ մարմին ունի, ոչ
կերպարանք, ոչ ձև, ոչ գոյն: Նրա կառա-
րելու թեանց գլխաւորներն են, մի, սուրբ,

անսկիզբն, անվախճան, յաւիտենական, ամենակարող, անփոփոխ, ամենագէտ, ամենակալ, արարիչ, ամենուրեք, նախախնամող ևլն:

Աստուծոյ այս բոլոր կատարելութիւններ ունենալը նրանով ենք իմանում, որ երբ երկնքի ու երկրի գեղեցիկ զարդերն տեսնում և մարդուս կատարելութիւնները քննում ենք, իսկոյն գալիս ենք այն եզրակացութեան, որ սրանց ամենին մի ստեղծող պէտք է լինի՝ և կայ, որին անուանում ենք Արարիչ, Ստեղծող, Տէր, Տէր Աստուած, Ամենակալ, Տէր զօրութեանց, Հայր, Թագաւոր, Դատաւոր, Իշխան և այլն:

Օրինակ, ասել թէ՛ այս տունը ինքն իրանից է շինուած, անմտութիւն է, աւելի մեծ անմտութիւն և կատարեալ տխմարութիւն է, կարծել թէ՛ այս հրաշալի կարգաւորութեամբ ստեղծուած աշխարհը՝ կամ դիպուածով է եղած, և կամ այլ աստուածներէց է ստեղծուած:

Ս. ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆ.

Աստուած էութեամբ մի է, բայց անձնաւորութեամբ բաժանվում է երեք, Հայր, Որդի և Սուրբ Հոգի. երեքն ևս մի և նոյն յատկութիւններն ունին, և միայն նրանով են զանազանվում միմեանցից, որ Հայրը՝ Որդի չէ և ոչ Հոգի, Որդին՝ Հայր չէ և ոչ Հոգի, և Հոգին՝ ոչ Հայր է և ոչ Որդի, այս երեք անձինք մի Աստուածութեան մէջ են: Առաջին անձը կոչվում է Հայր, որովհետեւ ծնել է Որդուն ի յաւիտենից յիւրմէ էութեանէ: Եկրորդ անձը կոչվում է Որդի, որովհետեւ ծնուած է Հօրից անժամանակ, որպէս բան ի մտաց և լոյս ի լուսոյ: Երրորդ անձը կոչվում է Սուրբ Հոգի, որովհետեւ միշտ անսկզբնաբար և անհատաբար բխում է Հօր Աստուծուց: Սրանք երեքն ևս ունին՝ համահաւասար մի բնութիւն, մի Աստուածութիւն, մի կամք, մի զօրութիւն, մի տէրութիւն, և մի իշխանութիւն:

նրանց մէջ մեծ և փոքր չը կայ, այլ երեքն էլ համահաւասար են, ումեր մտքին անհասանելի և անքննելի է Ս. Երրորդութեան Խորհուրդը:

3.

ԱՇԽԱՐՀԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ:

Աստուած ճանաչումներ իւր արարածներով—երկնքի ու երկրի՝ մէջ եղած բաներով, որոնք են՝ հրեշտակներ, մարդիկ, արեւ, լուսին, աստղեր, բոյսեր, կենդանիներ, ջուր, հող, օդ, կրակ և այլ ամեն բան.

Այս ամենը Աստուած ստեղծեց իւր ամենակարող խօսքով, երբ կամեցաւ. «Ասաց և եղեն»: Մեզանից վեց եօթ հազար՝ կամ աւելի տարիներ առաջ՝ սրանցից ոչ մէկն էլ չկար, միայն կար և կայ մի Աստուած—Հայր, Որդի և սուրբ Հոգի:

Աստուած ինքն իւր մէջ էր, ինչպէս որ

ամեն բան էլ նրա մէջ և նրանից են ստեղծուած՝ նա աշխարհս ստեղծեց իւր փառքի համար, որ իւր արարածները իրան ճանաչեն, սիրեն և պաշտեն:

Աստուած ստեղծեց աշխարհս վեց օրուայ մէջ, մեզ կարգ և կանոն ցոյց տալու համար, և եթէ կամենար մի բոլորումն էլ կարող էր ստեղծել, որովհետեւ ամենակարող է:

4.

ԳԱՐՁԵԱՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ:

Արարիչ Աստուածը այսպէս ստեղծեց աշխարհս որ առաջ, խաւար, մութն և անշէն էր, ջուրը պատած էր բոլոր երկրիս երեսը, ու Աստուծոյ Հոգին շրջում էր ջրերի վրայ, ինչպէս որ պատմումէ Ս. Գիրքը:

Առաջին օրը Աստուած ստեղծեց հրեշտակները և լոյսը, և սկսուեցաւ գիշերն ու ցերեկը:

Երկրորդ օրը Աստուած ստեղծեց հաս-
տատութիւնը կամ ջրային կամարը և կո-
չեց երկինք:

Երրորդ օրը Աստուած բաժանեց ջուրը
ցամաքից, և գետնի երեսը ծածկուեցաւ
զանազան պտղատու և անպտուղ ծառերով,
բանջարեղէններով, ծաղիկներով և խոտե-
րով, իսկ ջրերից կազմուեցան ծովեր, լճեր,
գետեր և աղբիւրներ:

Չորրորդ օրը Աստուած ստեղծեց արե-
գակը, լուսինը և աստղերը. որոնցով որո-
շեցաւ ժամանակ—տարի, ամիս, օր, ժամ:

Հինգերորդ օրը Աստուած լցրեց ջրերը
ձկներով և օգը թռչուններով:

Վեցերորդ օրը Աստուած ստեղծեց ցա-
մաքային կենդանիները, և ամենից յետոյ
մարդը:

Եւ եօթներորդ օրը Աստուած հանգստա-
ցաւ:

Աստուած ոչինչ բանի կարօտ չէր և չէ,
այս բոլորն ոտեղծեց մարդու համար, որ
մարդ նրանցով ճանաչէ Աստուծոյ մեծու-

թիւնը, փառքը և բարերարութիւնը, և
երկրպագութիւն տայ նրան, և միայն
նրան փառաւորէ ասելով. Փառք Գեղ Աս-
տուած, փառք Գո ամենամեծ ողորմութեանդ
և անմահ թագաւորութեանդ համար:

5.

ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐ ԵՒ ԴԵՒԵՐ:

Արարածոց մէջ ամենից գերակատարը
հրեշտակներն և մարդիկ են՝ Աստուած
ստեղծեց տասն և երկու գունդ հրեշտակ-
ների, որոնք հոգեղէն և անմահ էակներ են:
Դրանցից երեք գունդ՝ իրանց մտքում Աս-
տուծոյ կամքի հակառակ հպարտութիւն
անցկացրին ու իրանց համախոհներով զըր-
կուեցան իրանց փառքից և երջանկութիւ-
նից—Աստուծոյ տեսութիւնից և նրան փա-
ռաւորելուց, և կոչուեցան դե կամ սա-
տանայ:

Բարի հրեշտակները Աստուծոյ կամքին հպատակ մնացին, նրանց պաշտօնն է, միջնորդ լինել Աստուծոյ և մարդկանց մէջ, և անլռելի ձայնով անդադար փառաբանել ամենասուրբ Նրբորդութիւնը: Չար հրեշտակները, այսինքն դեւերը կամ սատանաները միշտ ընդդէմ մնացին Աստուծոյ կամքին:

6.

ՄԱՐԴԻԿ.

Մարդն բանական ու ազատ՝ ունի Հոգի, և մարմին, ստեղծուած է Աստուծոյ պատկերի նման:

Աստուած մարդու մարմինը ստեղծեց հողից, և տուաւ անմահ Հոգի, փչելով նրա երեսին շունչ կենդանի. և բնականօրէն դրախտի մէջ, և կարգեց նրան տէր և իշխան բոլոր արարածների վրայ:

Աստուած մարդն ստեղծեց հրեշտակների նման երջանիկ լինելու, սուրբ և արդար մնալու, անմեղ վիճակի մէջ ապրելու, իրեն ճանաչելու և սիրելու, ու յաւիտեանական փառքը ժառանգելու համար: Աստուած, մարդուն իւր փառքի համար ստեղծեց, երջանիկ վիճակի մէջ դրեց, ուր ոչ ցաւ, ոչ տառապանք պիտի ունենար, եթէ պատուիրանազանց չը լինէր, և եթէ այսօր այսչափ թշուառութիւն և վիշտ է կրում, պատճառը մեր նախածնողաց մեղանչելն է, որ Աստուծոյ կամքին հակառակ վարուեցան:

Իսկ այժմ՝ Քրիստոսով փրկուածներին՝ յաւիտեանականութեան մէջ երջանիկ և կամ թշուառ լինելը, մեր կամքիցն է կախուած: Մարդս յաւիտեանական երջանկութեան հասնելու համար, պէտքէ հաւատալով մօտենայ Ս. Գրքին, որը Աստուծոյ ազդեցութեամբն է գրուած, որով միայն կը կարողանայ Աստուծուն հաւատալ, ճանաչել, սիրել, պաշտել և

հետեւիլ նրան, և յաւիտենական փառքը
ժառանգել:

7.

Ա.ԴԱՄ, ԵՒԱ ԵՒ ՆՐԱՆՑ ՄԵՂԲԸ:

Աստուած Աղամին ստեղծեց հողից և
Եւային՝ նրա կողից. Աստուած նրանց եր-
կուսին էլ օրհնեց և բնակեցրեց ԴԵՄԵՄԻ
մէջ՝ որ մի գեղեցիկ պարտէզ էր, ամեն
տեսակ պտուղներով լիքը:

Պրախտում մեր նախածնողաց կերա-
կուրն էր ծառերի պտուղները, այնտեղ եր-
կու գլխաւոր ծառեր կային, մէկի անու-
նը՝ Կենաց Ժառ, որի պտուղը ուտելով պիտի
մնային անմահ, և միւսինը՝ Ժառ Գիւտեա-
լա Բարին ու Լալը: Որով պիտի փորձէր Աս-
տուած նրանց հնազանդութիւնը և սէրը
դէպ ինքը, և զգուշացրեց նրանց, որ այն
ծառի պտուղը չուտեն, եթէ ուտեն կը
մեռնին:

Մեր նախածնողների կեանքը շատ երջա-
նիկ էր, նրանք տեսակցում էին Աստուծոյ
և հրեշտակների հետ, ոչ մէկ բանի հոգս
չունէին, աշխատանքն էր զուարճութիւն,
կերակուրը և խմելիքը՝ պատրաստ. անմե-
ղութիւնն էր նրանց ծածկոյթը, օդը պարզ
և մաքուր՝ ոչինչ չէր վնասում նրանց. և
գազաններից երկիւղ չունէին. այսպէս յա-
ւիտենական երջանկութեամբ պիտի փա-
ռաբանէին Աստուծոյ: Բայց նոքա Աստու-
ծոյ հրամանին անհնազանդ լինելով՝ կոր-
ցրին այն բոլոր երջանկութիւնը, սատա-
նային խափուելով, որը օձի կերպարանք
առած, խաբէական խօսքերով թելադրեց
Եւային ուտել արգելուած պտուղը, և Ե-
ւան համոզեց Աղամին որոնք կերան ու-
զրկուեցան իրենց երջանիկ փառքից, այնու-
հետեւ նրանք զգացին երկիւղ և ահօ՛՛. և պա-
հուեցան ծառերի տակ, և իրենց մերկու-
թիւնը ծածկեցին թզենու տերեւներով:

ԱԴԱՄԻ ՈՒ ԵՒԱՅԻ ՊԱՏԻԺԸ:

Պատուիրանազանցութիւնից յետոյ՝ Աստուած այցելութիւն արաւ Ադամին: Ադամ փոխանակ խոստովանելու իւր մեղքը, աշխատում էր արդարանալ, յանցանքը կնոջ վրայ ձգելով, և կինը՝ օձի վրայ. և այսպէս, սխառութեցան Աստուածանից, ենթարկուելով չարչարանքի, ցաւի, հիւանդութեան և մահուան: Նախածնողները այնուհետեւ ընկան մարմնաւոր և հոգեւոր թշուառութիւնների մէջ, այս աշխարհում և հանդերձեալ կեանքում: Մարմնաւոր թշուառութիւններն են՝ արտապանք, հիւանդութիւն և մահ:

Հոգեւոր թշուառութիւններն են՝ արհեստ, և սարսափի իշխանութեան արհեստ:

Ադամ և Եւայ, այս կեանքի դառն աշխատանաց ենթարկուեցան, դրախտից արտաքսուեցան, և բոլոր կենդանիների վրայ ունեցած իշխանութիւնից զրկուեցան: Նախածնողաց յանցանքի պատիժը նրանց սե-

րընդի վրայ էլ տարածուեց, ուստի ամեն մարդ նրանց յանցանքի մէջն է ծնւում, և այն յանցանքը ասվումէ Ադամայ կամ սկզբնական մեղք:

ՄԵՍԻԱՅԻ ԳԱԼՈՒ ԽՈՍՏՈՒՄԸ:

Ադամ ու Եւայ և նրանց սերունդները յոյս չէին ունենալ, Աստուծոյ հետ հաշտուելու, եթէ Աստուած՝ իւր գութն և սէրը մարդկանց ցոյց չը տար ու չողորմէր նրանց, և չը խոստանար Փրկչու ուղարկել յաշխարհ, որ երջանիկ վիճակից զրկուած ու դատապարտուած մարդուն կրկին վերականգնեցնէ, և միջնորդ լինի Աստուծոյ և մարդկանց մէջ. Այնպիսի միջնորդ, որ մարդկային ազգը սատանայի գերութիւնից ազատէ, մեղքերը քաւէ, և Աստուծոյ հետ հաշտեցնէ ու արքայութեան դռները՝ մարդկանց առաջ բանայ:

Մարդկային ազգը յիրաւի կարօտ էր այսպիսի մի Փրկչի և միջնորդի գալստեան, և այս միջնորդը պիտի լինէր միանգամայն Աստուած և մարդ:

10.

ՄԱՐԴԻԿԱՆՅ ՎԻՃԱԿԸ ԱՇԽԱՐՀԻ
ՍՏԵՂԾՈՒԵԼՈՒՅ ՄԻՆՁԵՒ ԶՐՀԵՂԵՂԸ:

Մեր նախածնողները Ադամ—Եւայ իրենց մեղանչելուց յետոյ ապաշխարեցին, որով և հաճելի եղան Աստուծոյ: Աստուած ողորմեցաւ նրանց և խոստացաւ, Մեծիայի գալուստն և նրանց սերունդներէ փրկութիւնը:

Նրանք մեղանչելուց առաջ, զաւակներ չունէին ու յետոյ ունեցան, մենք Ադամի երեք որդու անունները գիտենք, և միայն նրանց վրայ խօսինք:

1. Կայէն, 2. Աբել և 3. Սէթ, բայց սրանցից նրանք ուրիշ շատ զաւակներ էլ

ունէին: Կայէնը խստասիրտ, նախանձոտ և չար մարդ էր: Աբել հեղահոգի ու առաքինի էր, նա իւր եղբայր Կայէնի ձեռքով սպանուեց, առանց սերունդ թողնելու:

Սէթ և իւր սերունդը արդար և բարեպաշտ էին, որոնք են՝ Ենուս, Ենուք, Մաթուսաղայ, Լամէք և Նոյ: Սրանք բոլորն էլ ճշմարիտ Աստուածապաշտ էին, Սրանց Ս. Գիրքը անուանում է Ասպառայ «յգէ», և Նահապետէր: Ամենից երևելին Ենուք՝ իւր սրբութեան համար հաճելի եղաւ Աստուծոյ և կենդանի՝ երկինք վերացաւ:

Կայէնի որդւոց վարքը համարեալ թէ համաձայն էր իրենց հօր վարքին, բայց յետոյ Սէթի ցեղն էլ վատացաւ՝ չարերի հետ խնամուլթիւն անելով, այն ժամանակ արդար մարդ չը մնաց աշխորհի երեսին, միայն Նոյ - Նահապետն ու իւր ընտանիքը հաճելի էին Աստուծոյ, որ Սէթի ցեղիցն բարեպաշտ ու երկիւղած անձն էր:

ԶՐՀԵՂԵՂԸ:

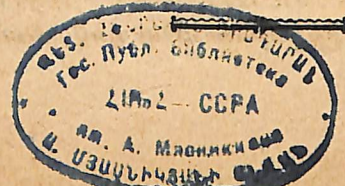
Աստուած պատժեց մարդկանց նրանց գործած մեղքերի համար, համաշխարհական ջրհեղեղով, միայն Նոյ - Նահապետ և նրա ընտանիքը բոլորն ութն հոգի արդար լինելով Աստուծոյ առաջ, ազատ մնացին ջրհեղեղից, Նոյ և իւր կինը, Նոյի երեք որդիքը Սեմ, Քամ և Յաֆէթ և նրանց երեք կայնայքը:

Նոյ Աստուծոյ հրամանով տապան շինեց և վերցրեց իւր հետ տապանի մէջ սուրբ կենդանիներից եօթն եօթն զոյգ. իսկ անսուրբներից՝ մի մի զոյգ, նրանք բոլորեքեան տապանի մէջ ազատ մնացին, համաշխարհական ջրհեղեղից, և ջուրը հարիւր յիսուն օր մնաց երկրի երեսին. Նոյ գրեթէ մի տարի տապանի մէջ մնալուց յետոյ Աստուծոյ հրամանով դուրս եկաւ ինքն և իւր հետ եղբայները, բոլորը ութն հոգի, և ուրբ կենդանիներից Աստուծոյ զոհ մատուց

Արարատեան Մասիս լեռան վրայ, ուր տապանը հանգստացաւ, և շնորհակալ եղաւ Աստուածանից իւր ընտանիքով: Նրանցից երկրորդ անգամ բազմացան մարդիկ երկրի վրայ, և դրա համար Նոյ աշխարհի երկրորդ հայր կոչուեցաւ:

Նոյ տնկեց այգի, երբ խաղողը հասաւ, քամեց, և չը գիտենալով գինու զօրութիւնը՝ այնչափ խմեց՝ որ արեցաւ, և անզգայ քնած ժամանակ երեւցաւ մերկութիւնը: Քամ հօր մերկութեան վրայ ծիծաղելով պատմեց իւր եղբայրներին, նրանք վեր առան շոր և յետ յետ գնալով ծածկեցին իրենց հօր մերկութիւնը: Նոյ երբ զարթեցաւ, իմացաւ Քամի արարքը, օրհնեց Սեմին ու Յաֆէթին, իսկ Քամին անիծեց:

Ջրհեղեղից յետոյ մի առ ժամանակ մարդիկ երկիւղած էին Աստուածանից, բայց այդ երկար չը տևեց, մարդիկ աւելի վատացան ու չարացան, և սկսեցին Արարչի փոխանակ՝ արարածներին պաշտել:



85-75721 12454-58 3625 (1007 31395)

ԱՇՏԱՐԱԿԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԼԵԶՈՒԱՅ
ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ:

Նոյի սերունդը բազմացաւ Արարատում, չուեց զէպի Միջագետք Սենաար դաշտը Բելի առաջնորդութեամբ, որ Բաղդատ քաղաքի առաջին թագաւոր անուանեց իրեն: Մինչեւ այդ ժամանակ մարդիկ, խօսում էին մէկ լեզուով:

Մարդկանց մէջ ծնաւ ամբարտաւան հոգի և տղայական միտք, Բելի հրամանով սկսեցին շինել յիշատակարան-քաղաք և աշտարակ (բարձր բուրջ) որի գլուխը մինչեւ երկինքը հասնի, որ երբ ուրիշ անգամ ջրհեղեղ պատահի, մարդիկ նրա վրա բարձրանալով՝ կարողանան ազատուիլ պատժից, կարծելով թէ Աստուած կարող է չարագործներին միայն ջրհեղեղով պատժել: Աստուած մարդկանց մտադրութիւնը խափանելու համար նրանց լեզուները խառնակեց, և այն սկսած մեծ գործը մնաց անկատար:

Եւ մարդիկ ցրուեցան աշխարհիս երեսին զանազան կողմեր, և աշտարակի տեղը կոչուեցաւ Բաբելոն, որ նշանակում է խառնակութիւն:

ԿՈՒԱՊԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻԶԲԸ:

Լեզուների խառնակութեան հետ մտաւ մարդկանց մէջ կամքի հաճոյքները. նրանց մէջ սկսաւ նսեմանալ ճշմարիտ Աստուած-պաշտութեան լոյսը, եւ հետ զհետէ մարդիկ մոռացան ճշմարիտ Աստուած, և սկսեցին պաշտել արեգակը, լուսինը և աստղերը, և զանազան երկրային արարածներ: Այս կոչւում է Կուպաշտութիւն, և այնքան տարածուեցաւ որ Սեմայ ազգը ևս ընկաւ կռապաշտութեան մէջ:

ԱՌՐԱՀԱՄԻ ԿՈԶՈՒՄԸ:

Կռապաշտութիւնը երբ տիրել էր բոլոր աշխարհին, Աստուած՝ ընտրեց Սեմայ ցեղից մէկ առաքինի և բարեպաշտ մարդ՝ Աբրահամ անուանով, որ կենում էր Քաղզեացւոց աշխարհում: Աստուած հրամայեց Աբրահամին թողնել իւր հայրենիքն ու ազգը, և գնալ բնակուիլ այլ երկրում, զոր ինքը ցոյց կը տայ նրան, և խոստացաւ, դարձնել նրան բաղնիքի զաւակներին հայր: Աբրահամ հաւատաց Աստուծոյ խօսքին և գնաց Քանանացւոց երկիրը, որ կոչւումէ Պաղեստին՝ որի մայրաքաղաքն է Երուսաղէմ:

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՈՒԽՏԸ ԱՌՐԱՀԱՄԻ ՀԵՏ:

Աստուած Աբրահամի հաւատն ու յոյսը իւր վրայ աւելի հաստատելու համար. երե-

ւաց նրան տեսիլքով, ու ասաց, թէ իրեն պիտի տնէ շատ ազգերի հայր, ու պիտի տայ նրան ու նրա զաւակին Քանանացւոց երկիրը, և խոստացաւ նրան որ պիտի ծնի իրան որդի, և անունը կոչէ Իսահակ:

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՀԻՒՐ ԳԱԼԸ ԱՌՐԱՀԱՄԻ ՄՕՏ:

Աբրահամի չհիւրասիրութիւնը այնչափ մեծ էր, որ Աստուած հիւր եկաւ նրա մօտ. մի օր Աբրահամ վրանի դրանը նստած էր, տեսաւ որ երեք օտարական գալիս են դէպի ինքը: Աբրահամ գնաց նրանց առաջ և հըրաւ իրենց, ու պատրաստեց սեղան: Հաց ու տելու ժամանակ, հիւրերից մին կրկնեց Աստուծոյ խոստումը Աբրահամին թէ, նա կունենայ որդի, բայց նրա Սարրա կինը, որ վրանի ետեւ կանգնած էր, ծիծաղեց, միտ բերելով իւր ծերութիւնը, և յանդիմանուեցաւ իւր անհաւատութեան համար:

Մի տարուց յետոյ կատարուեցաւ Աստուծոյ խոստումը. Աբրահամ հարիւր տարեկան էր և Սարրա իննսուն՝ երբ ծնաւ իւր անդրանիկ որդին, և նրա անունը դրին Իսահակ, ինչպէս Աստուած պատուիրել էր:

17.

ՍՈԴՈՄ — ԳՈՄՈՐԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ:

Սոդոմ — Գոմոր քաղաքների բնակիչների չարութիւնները մինչև երկինք բարձրացան. Աստուած վճռեց կործանել այդ քաղաքները, ուստի ուղարկեց երկու հրեշտակ, որոնք աղատեցին արդար Աովտին ընտանեօք նրանց միջից, ապա իջաւ երկնքից կրակ և ծծումբ, և այրեց բոլոր բնակիչներին, իսկ Աովտի կինը հետաքրքրութեամբ յետ նայելուն համար դարձաւ աղի արձան:

18.

ԻՍԱՀԱԿԻ ԶԵՆՈՒՄԸ:

Աստուած Աբրահամի հաւատը փորձելով, հրամայեց որ իրան՝ ողջակէզ մատուցանէ Իսահակին: Աբրահամ ամենեւին չը գժուարացաւ Աստուծոյ հրամանը կատարելու, այլ ուրախութեամբ և հնազանդութեամբ տալով Իսահակին նշանակած տեղը: Աբրահամ կապեց իւր որդու ձեռներն ու ոտները, և դրեց սեղանի վրայ, երբ որ սուրն առաւ ձեռքը, որ մորթէ. Աստուծոյ հրեշտակը արգելեց նրան, տալով փոխանակ Սահակի՝ խոյն ի զոհ: Աստուած նրա այսպիսի հնազանդութեան համար օրհնեց նրան, և կրկնեց իւր խոստմունքը:

Այս անցքը նշանակում էր Քրիստոսի մեռնիլը Խաչի վրայ, մեր փրկութեան համար:

ԻՍԱՀԱԿԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՈՐԴԻՔԸ:

Սարրայի մահից երեք տարի յետոյ Աբրահամ որ շատ ծերացած էր, ուղարկեց իւր հաւատարիմ ծառայ եղիազարին Միջագետք իրեն մեռած եղբօր Նաբուլիի քաղաքը, նրա որդի Բաթուէլի մօտ, շատ ընծաներով, և նրա դուստր Ռեբեկային բերել տուեց և ամուսնացրեց Իսահակի հետ:

Աբրահամ խորին ծերութեան հասած՝ հարիւր եօթանասուն և հինգ տարեկան հասակում վախճանուեցաւ, և թաղեց նրան Իսահակ, իւր մօր Սարրայի մօտ, Քեբրոնի կիկն կոչուած այրում:

Ռեբեկայ քսան տարի ամուլ մնաց, բայց յետոյ Աստուած ողորմեցաւ նրան, և ունեցաւ երկորեակ որդիք՝ Նսաւ և Յակօբ, երկուսն էլ տարբեր բարուց տէր էին: Նսաւ էր այր քաջաբարոյ և որսորդութեամբ էր պարապում, ու սիրելի էր հօրը՝ որսորդութեան համար: Նա իւր ծնո-

ղաց կամքին հաւառակ երկու կին առաւ կռապաշտ ազգից, որոնց հետ խնամութիւն անելը՝ Աստուած արգելել էր: Իսկ Յակօբն էր խաղաղասէր, պարկեշտ և հնազանդ իւր ծնողացը. նա մնում էր տանը և օգնում էր իւր մօրը՝ տան գործերում, մայրը նրան աւելի էր սիրում:

Իսահակ ծերութեան հասակում կուրացած՝ պատուիրեց Նսաւին, որ գնայ որս բերէ, և կերակուր պատրաստէ, որ ուտէ և օրհնէ նրան: Ռեբեկան երբ այս լսեց, պատրաստեց Իսահակի սիրած կերակուրը, ու Յակօբի ձեռքով ուղարկեց նրան. Իսահակ կերաւ, և չճանաչելով, անդրանկութեանօրհնութիւնը տուեց Յակօբին, Նսաւ համարելով նորան:



ՅԱԿՈԲԻ ՄԻՋԱԳԵՏԳ ԳՆԱԼԸ ԵՒ ՆՐԱ
ՈՐԴԻԲԸ:

Յակոբ վախենալով Եսաւի բարկութիւնից և Նախանձից՝ որ չսպանէ իրան, օրհնութիւնը խլելու պատճառով՝ փախաւ Միջագետքի Խառան քաղաքը, իւր ծնողաց խորհրդով. ճանապարհին գիշերը վրայ հասաւ, և Յակոբ ստիպուեցաւ բաց օդի տակ անցկացնել. մի քար գրեց գլխատակը ու քնեցաւ. աեսիլքում երևեցաւ նրան մի սանդուղ, որի ծայրը մինչեւ երկինք էր հասնում, և նրա վրայ հրեշտակները ել և է՛ր էին անում. և Աստուած՝ Սանդուղի գլխին կանգնած՝ Աբրահամին տուած իւր խոստումները նորոգում էր: Յակոբ զարթեցաւ, և Աստուածանից շնորհակալ լինելուց յետոյ, շարունակեց իւր ճանապարհը և հասաւ իւր մօրեղբօր Լաբանի մօտ, և ամուսնացաւ նրա Լիա և Ռաքէլ երկու

գոտերաց հետ: Յակոբ մնաց իւր աներոջ մօտ քսան տարի, և հարստացաւ, ստանալով բազմաթիւ անասունների, ծառաներ և աղախիններ:

Այսչափ ժամանակում ունեցաւ նաև տառներկու որդի, որոնց անուններն են, Ռուբէն, Շմաւոն, Դևի, Յուդա, Իսաքար, Ջաբուղոն, Դան, Նեփթալիմ, Գադ, Ասեր, Յովսէփ և Բենիամին: Սրանք յետոյ եղան Նահապետներ Իսրայէլացւոց տառն երկու ցեղի: Յակոբ բոլոր դժուարութեանց յաղթելով իւր բոլոր ընտանիքով և ստացուածով վերադարձաւ Քանանացւոց երկիրը իւր հօր տուն, և ճանապարհին գօտեմարտելով հրեշտակի հետ՝ ստացաւ Իսրայէլ (Աստուածատես) անունը: Յակոբի տան մէջ պահուեցաւ աստուածապաշտութեան ճշմարիտ հաւատը որդւոց որդի:

Իսահակ խորին ծերութեան հասած, հարիւր ութսուն տարեկան մեռաւ, Նսաւ էլ հօր մահը լսելով այնտեղ եկաւ, երկու եղբայրների, իրենց հայրը մեծ տրտմութեամբ

Թաղեցին Քեբրոնի Կրկին Այրում, Աբրահամի մօտ:

21.

ՅՈՎՍԷՓԻ ՎԱՃԱՌՈՒԻԼԸ:

Յակոբ շատ էր սիրում Յովսէփին: Յակոբի սէրը և Յովսէփի միամտաբար պատմած երազները զարթեցրեց նրա եղբայրների մէջ ատելութիւն գէպի ինքը, մինչև այն աստիճան որ կամհում էին նորան սպանել, որովհետև նա տեսած էր երազում, իւր խուրձի կանգնելը՝ և եղբարց խուրձերի երկրպագութիւն տալը իւր խուրձին, և արեգակի, լուսնի և 11 աստղերի իրան երկրպագելը որոնք նշան էին նորա մեծանալուն: Յետոյ նրանք վաճառեցին Յովսէփին օտար սղգի վաճառականներին և ասացին իրանց հօրը թէ, գաղանները պատառել են Յովսէփին: Յակոբ իւր ծերութեան հասակում անմխիթար սգի մէջ ընկաւ Յովսէփի կորչելու պատճառով:

22.

ՅՈՎՍԷՓԸ ԵԳԻՊՏՈՍՈՒՄ:

Ստարազգի վաճառականները (Իսմայէլացիք) Յովսէփին տարան Եգիպտոս և վաճառեցին Պետափրէս անուն պալատականին: Յովսէփը օտար երկրում, վարում էր առաքինի և համեստ կեանք. որ պատճառ եղաւ նրան նեղութեան մէջ ընկնելու և մինչև անգամ բռնուեցաւ նա բանտում, Պետափրեսի կնոջ զրպարտութեամբ:

Յովսէփի հետ բանտարկուեցան նաև թագաւորի տակառապետն ու մատակարարը. նրանք երկուսն էլ միանգամ բանտում երազ տեսան, և Յովսէփ երկուսի մեկնութիւնն ևս տուեց, և ճիշտ այնպէս էլ կատարուեցաւ: Անցաւ երկու տարի, Փարաւօն թագաւորն էլ երազ տեսաւ, երբ Եգիպտոսի երազահաններն ու գիտնականները թագաւորի երազը չը կարողացան մեկնել, և նա զայրացած էր՝ այն ժամանակ ազատուած տա-

կառապետի միտն եկաւ Յովսէփ, և նրան Փարաւոնի մօտ գովեց որ քաջ երազահան է: Ուստի շուտով Յովսէփ՝ Փարաւոնի հրամանով բանտից հանեցին և թագաւորի առաջ բերին: Թագաւորը Յովսէփին շատ սիրեց երազները մեկնելու և ապագայ եօթնամեայ սովը գուշակելուն համար, կարգեց իւր երկրորդը ու Նգիպտոսի իշխան, Յովսէփ յանձնարարութիւն ստացաւ նրանից, որ պատրաստէ պտղաբեր տարիներում ցորեն, որ սովի ժամանակ ժողովուրդը հաց ունենայ ուտելու, Յովսէփ մեծ հանձարով կատարեց այդ յանձնարարութիւնը:

Աստուած, թէև փորձումէ առարինի մարդկանց զանազան փորձանքների մէջ, բայց իւր օգնութիւնը չէ պակասացնում նրանցից:



ՅՈՎՍԵՓԻ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԻ ԵԳԻՊՏՈՍ ԳԱԼԸ:

Երբ որ սովը ամեն տեղ սաստկացաւ, Յովսէփի եղբայրները եկան Նգիպտոս ցորեն գնելու: Յովսէփ արգէն ունէր լաւ միջոց վրէժխնդիր լինելու իւր եղբայրներից, նրանց իւր դէմ գործած յանցանքների համար, բայց նա ամենեւին չը յիշեց նրանց չարագործութիւնը, այլ ծանօթութիւն չը տալով ընդունեց նրանց սիրով, և երկրորդ անգամին յայտնեց, որ ինքն իրանց եղբայր Յովսէփն է, ու առատ պաշարով յետ դարձրուց նրանց իւր հօր մօտ, և պատուիրեց նրանց որ Նգիպտոս բերեն իրանց հօրը՝ բոլոր ընտանիքով:

ՅԱԿՈԲԻ ԵԳԻՊՏՈՍ ԳԱԼԸ:

Յակոբ՝ երբ լսեց Յովսէփի կենդանութեան լուրը, լցուեցաւ մեծ ուրախութեամբ, և

շուտով ճանապարհ ընկաւ, Յովսէփ ընդ առաջ գնաց իւր հօրը մեծ բազմութեամբ ու այնպէս ընդունեց նրան: Յայտնեց Փարաւօնին իւր հօր գալուստը բոլոր ընտանիքով, և իւր հօրը ներկայացրեց թագաւորին: Յովսէփ ամեն կերպով աշխատում էր, որ իւր հայրը Յակօբ, իւր կեանքը խաղաղ և երջանիկ անցկացնէ, և բնակեցրուց Գեսէմ կոչւած տեղը:

25.

ՅԱԿՈԲԻ ԵՒ ՅՈՎՍԵՓԻ ՄԱՀԸ, ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՈՑ
ԶԱՐԶԱՐԱՆՔԸ ԵՔԻՊՏՈՍՈՒՄ:

Յակօբ եգիպտոսում տասն և եօթ տարի ապրելուց յետոյ, հարիւր քառասուն և եօթը տարեկան հասակում հիւանդացաւ, Յովսէփ նրա մօտ տարաւ իւր երկու որդիքը Նփրեմ և Մանասէ, Յակօբ իւր բոլոր որդիքը և Յովսէփի որդիքը օրհնեց, և նրանց էլ իւր որդւոց կարգը դասեց, և պատուի-

րեց որ իրեն իւր հայրենի գերեզմանում թաղեն. մարգարէացաւ Մէֆայի գալուստը Յուդայի ցեղից, ու հոգին աւանդեց,

Յովսէփ իւր հօր մարմինը զմոսել տուեց, քառասուն օր բոլոր եգիպտոս նրա վրայ սուգ պահեց. Փարաւօնի հրամանով մեծ հանդիսով Յովսէփ իւր եղբայրների հետ միասին իրենց հօր մարմինը տարան Քանանացւոց երկիրը և թաղեցին Քեփրօնի Կրկին Այրի մէջ Աբրահամի և Իսահակի մօտ:

Յակօբի մահից յիսուն տարի յետոյ, կանչեց Յովսէփ իւր եղբայրներին ու ասաց. ես մեռնում եմ, բայց երգուեցնում եմ ձեզ, որ երբ Աստուած ձեզ ողորմի և իւր խոստացած երկիրը տանի ձեզ, իմ ոսկորներս էլ ձեզ հետ տանելու չը մոռանաք. Յովսէփ Աստուծոյ խոստմանը կատարեալ հաւատալով մեռաւ հարիւր տասն տարեկան:

Յակօբի ու Յովսէփի մահից յետոյ, Իսրայէլացիք բազմացան եգիպտոսում, մինչև որ եգիպտացւոց թագաւորները վախեցան, որ չը լինի թէ, նրանք աւելի հզօրանան և

տիրեն Եգիպտոսին: Ուստի նրանց, իրենց ազատութեան վրայ մտածելու ժամանակ չը տալու համար, ծառայացնում էին զանազան ծանր ծանր աշխատանքներով: Փարաւոն թագաւորը հրամայեց մանկաբարձներին, որ խեղդեն Իսրայէլացւոց նորածին արու երեխաներին նորանց արական սեռը պակասացնելու: Սակայն Աստուծոյ օրհնութիւնը աւելի բազմացնում էր նրանց թիւը:

26.

ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ.

Երուսաղէմի Մելքիսեդեկ թագաւորը Աբրահամի առաջ գնաց երբ նա յաղթութեամբ և գերիներով դառնում էր Սոդոմ, հաց և գինի տուաւ՝ իբրեւ քահանայ Աստուծոյ բարձրելոյ, և օրհնեց նորան, որին և տառնորդեց Աբրահամ:

Մելքիսեդեկ ճշմարիտ օրինակ եղաւ Քրիստոսի քահանայապետութեան՝ իւր այս

պատարագաւ, և օրհնեց Ահարօնեան քահանայութեան արմատը՝ Աբրահամին:

27.

ՅՈՎԲ.

Յովբ Եսաւի ցեղիցն էր, մեծատուն և աստուածապաշտ, իւր բարեպաշտական գործերով—արգարասիրութեամբ, առատաձեռնութեամբ, և խնամատարութեամբ կարօտելոց, Աստուծոյ հաճելի էր, և եղաւ օրինակ համբերութեան, տանելով բազմապիսի փորձութեանց: Եւ երբ սակաւ ժամանակի մէջ զրկեցաւ իւր բոլոր ստացուածքից, որդիքներից և մարմնոյ առողջութիւնից. և լցուեց անհնարին վերքերով, ասաց «մերկ ծնայ, և մերկ մեռանիմ», Տէր ետ և Տէր էաւ, եղիցի կամք Տեառն օրհնելու:

Յովբ երկար տարիներ, զուրկ մարդասիրութիւնից, հրապարակ ձգուած՝ անօգնա-

կան և անմխիթար մնալուց յետոյ, Աստուած վարձատրեց նորա առաքինութիւնը. առողջացուց և կրկնապատիկ ստացուածովք հարստացուց, ծնան կրկին՝ եօթն որդիք և երեք դստերք, և ապրեցաւ այլևս 170 տարի և վախճանուեցաւ 248 տարեկան:

28.

ՄՈՎՍԻՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ, ԵՒ ՓԱԽՈՒՍՏԸ:

Այն հալածանքի ժամանակ ծնաւ Մովսէս, նրա մայրը երեք ամիս ծածուկ պահեց նրան, և յետոյ թագաւորի երկիւղից դրեց երեխային մէկ փոքրիկ ձիւթապատ արկիւի մէջ, և ձգեց նեղոս գետի ափը: Այդ միջոցին եկաւ Փարաւօնի աղջիկը գետի ափը լուացուելու, տեսաւ արկիւիկը ջրի երեսին, հրամայեց հանել և բանալ, և գտաւ նրա մէջ կայտառ երեխային, որ լաց էր լինում, թագաւորի աղջկայ գուլթը շարժուեցաւ, վերջրեց մանուկը և տուեց պահելու մի ծծմօր,

որ երեխայի մայրն էր: Երբ մանուկը երեք տարեկան դարձաւ, Փարաւօնի դուստրը ընդունեց նրան իրեն որդեգիր, և անունը դրեց Մովսէս, որ նշանակումէ ջրից հանալ: Մովսէս մնաց թագաւորական պալատում մինչի քառասուն տարեկան դառնալը և վարժուեցաւ Եգիպտական իմաստութեամբ:

Մովսէս որ Աստուածանից սահմանուած էր լինել Իսրայէլի փրկիչ, փախաւ Մադիամացուց երկիրը, Փարաւօնի ձեռքից, վախենալով որ չսպանուի, իւր ազգակցին նեղացնող ժէկ Եգիպտացի սպանելու պատճառով:

Մովսէս մնաց օտարութեան մէջ քառասուն տարի և պարսպում էր խաշնարածութեամբ, Յոթոր քրմի մօտ, և նրա Սեպփորա անուն դուստրը առաւ իրան կին և բնակուեցաւ իւր աներոջ մօտ, և երկու որդի ունեցաւ, որոց անունները Գերսամ և Եդիազար դրեց:

ՄՈՎՍԻՍԻ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
ՓԱՐԱԽՕՆԻ ՄՕՏ:

Մէկ օր Մովսէս արածացնում էր ոչխարները Քորէք սարի մօտ, տեսնում է, որ մորենին վառուած է և չէ այրվում, և երբ մօտեցաւ տեսնելով՝ յանկարծ լսեց մորենու միջից ձայն, այս ձայնը Աստուածային էր. որ նրան ուղարկում էր Փարաւօնի մօտ՝ իւր Ժողովուրդը արձակելու:

Մովսէս աստուածային պատուէրներն ընդունելուց յետոյ, եկաւ իւր եղբայր Ահարօնի մօտ, և երկուսով ներկայացան Փարաւօնին, և պատմեցին Աստուծոյ հրամանը, քայց Փարաւօն նրանց չը լսեց, և ապա տասն հրաշքներով Աստուած հարուածեց եգիպտացիներին:

1. Բոլոր ջրերը արիւն դարձան.

2. Գորտերով.

3. Մուսով.

4. Շանաճանճով.

} Բոլոր երկիրը ծածկուեցաւ:

5. Անասունները սատակեցան.

6. Մարդկանց ու անասունների վրայ վերքեր դուրս եկան.

7. Սառակ կարկուտ եկաւ.

8. Երկիրը մարախով ծածկուեցաւ.

9. Երեք օր բոլոր եգիպտոսին սաստիկ թաւար տիրեց.

10. Եգիպտացւոց բոլոր անդրանիկները մի գիշերում մեռան: Եւ ապա հազիւ թէ կակղացաւ Փարաւօնի խստասրտութիւնը, և արձայեց Իսրայէլացւոց, որ էին վեց հարիւր հազար 600,000 հոգի, կանայք և երեխաներն չը հաշուելով, Յովտէփի ոսկորներն էլ իրենց հետ վերառնել չը մոռացան, ինչպէս որ նրանց պատուիրած էր Յովսէփ երգումով:

ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՈՅ ԵԼՔԸ — ՊԱՍԷՔԸ. —

ՓԱՐԱԽՕՆԻ ԿՈՐՈՒՍՏԸ:

Իսրայէլացիք եգիպտոսից դուրս գալուց առաջ Աստուծոյ հրամանով կատարեցին

Պատէքը. — վերջին երեկոյին Նիսան — Մարտ ամսի 14-ին: Ամեն տուն մորթեց մի հատ անսրառ գառն, խորովեցին ու կերան բազարջ հացով, (որ նշանակում էր մեր փրկութիւնը Յիսուս Քրիստոսի զենլով Խաչի վրայ.) և սահմանեցին, ամեն տարի կատարել Ջատիկը այն ամսաթուին՝ իրենց Եգիպտոսից ազատութեան յիշատակը:

Այն երեկոյին Իսրայէլացիք ճանապարհ ընկան դէպի Կարմիր ծովը: Բոլոր ժամանակ Աստուած առաջնորդում էր նրանց, ցերեկը՝ ամպեղէն սիւնով, և գիշերը՝ հրեղէն սիւնով, որ ցոյց էր տալիս ճանապարհը: Փարաւօն սորջացաւ նրանց արձակելու համար և կամեցաւ վերադարձնել: Երբ նրանք հասան Կարմիր ծովի ափը, ահա Փարաւօն հասաւ նրանց ետեւից զօրքով, Իսրայէլացիք ընկան ահուգողի մէջ, և Մովսէս Աստուծոյ հրամանով խփեց գաւազանը ծովին, և ջրերը ինչպէս քարէ պարիսպներ կանգնեցան աջ ու ձախ, և Իսրայէլացիք անցան միւս ափը, ինչպէս թէ ցամաքի վրայ:

Փարաւօն հետեւեց նրանց, և Մովսէս խփեց կրկին գաւազանը, և միացան ջրերը, և խեղդուեցաւ Փարաւօն ծովի մէջ իւր բոլոր զօրքով:

31.

ՏԱՍՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱՆՔՆԵՐԸ:

Եգիպտոսից դուրս գալու յիսուներորդօրը Աստուած Մովսէսի ձեռքով Սինա Սարի վրայ տուեց Իսրայէլացւոց Տասն պատուիրանքը՝ երկու քարեղէն տախտակների վրայ գրուած: Աստուած տուաւ Իսրայէլացւոց ազգին Տասն պատուիրանքը նրա համար որ, դրանով վերանայ նրանց միջից կոպտութիւնը, խտասրտութիւնը, հակամիտութիւնը դէպի կռաւաշտութիւն բոլորովին վերանայ և նրանք դառնան քաղաքացի, կրթուած և Աստուածապաշտ ժողովուրդ:

Տասն պատուիրանքով Աստուած ուսուցանում է մարդկանց երկու գլխաւոր և

Հարկաւոր պարտաւորութիւններ այն է՝
Աստուածսիրութիւն և ընկերսիրութիւն:

1. Ես եմ՝ քո Տէր Աստուածը, բացի ին-
ձանից՝ ուրիշ աստուածներ չունենաս:

2. Քեզ Համար կուռք չըշինես, երկրպա-
գութիւն չը տաս ու չը պաշտես նրանց:

3. Քո Տէր Աստուծոյ անունը չյիշես
անոսի բաների վրայ:

4. Նաբաթ օրը սուրբ պահես, վեց օր քո
ամեն գործերդ կատարես, և եօթներորդ
օրը, որ է քո Տէր Աստուծոյ շաբաթը, գործ
չանես:

5. Պատուիր քո Հօրն ու քո մօրը, որ
քեզ բարի լինի, և երկար կեանք ունենաս
երկրի վրայ:

6. Մի սպաներ:

7. Մի շնար:

8. Մի գողանար:

9. Մի սուտ վկայեր ընկերիդ Համար:

10. Մի ցանկար քո ընկերի ոչ մի ունե-
ցածին:

ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔ:

Բացի Տասն—պատուիրանքից Աստուած
տուեց Իսրայէլաացւոց Մովսէսի ձեռքով
և ուրիշ օրէնքներ ևս, որոնք էին նրանց
եկեղեցական և քաղաքան կարգաւորու-
թեանց Համար: Մինչև այս ժամանակ Իս-
րայէլի Նահապետները չունէին նշանակած
Աստուածապաշտութեան Համար մէկ Հաս-
տատ տեղ և ժամանակ, այժմ՝ Մովսէս Աս-
տուծոյ Հրամանով շինեց եկեղեցին, որ կո-
չուեցաւ Խորան Վայո—Քեան, որ էր մեծ վրան,
ուր յինում էր Հանդիսով Աստուածապաշ-
տութիւն Ահարօնի Հսկողութեան ներքոյ,
և բաժանւում էր երեք մասի:

1. Սրահ, ուր յինում էին զոհաբործու-
թիւններ և օրինական լուացումներ:

2. Սրբո—Քեան ուր էին առաջապաշտ
դանն, որի վրայ դնում էին տաճերկու
բաղարջ հացեր. Խնկոյ սեղանն և եօթնա-
ջահեան աշտանակը:

Եւ 3. Սրբա-Յիւն արքայ, ուր էր Տապանակ
աւարին, և նրա մէջ կային օրէնքի տախտակ-
ները, ոսկէ սափորը մանանայով լիքը, և
և Ահարօնի ծաղկեալ գաւազանը, և նրա
առաջ Մովսիսական օրէնքի գրքերը:

Իսրայէլացիք ունէին և եկեղեցական
տօներ:

1. Նաթաի, այն օրը գործ չէին կատա-
րում:

2. Պաւէ, և Կօն Բաղարջալէրայ՝ որ էր յի-
շատակ ազատութեան եգիպտոսից:

3. Պէնպէկապէ. յիշատակ Տասն — պա-
տուիրանաց տալուն:

4. Տաբէֆլ-ի, որ էր քաղաքական ամսի
տուրին օրը:

5. Բա-Կ-Յիւն Կօն:

6. Տապանակարհարայ. յիշատակ քառաս-
նամեայ ճանապարհորդութեան Արաբիայի
անապատում:

7. Ահապլի, որ իմաց էին տալի փողեր
փշելով:

Եւ 8. Յօրէլեան տօն, որով ամեն յիսու-

նական տարուց յետոյ, ամենայն ոք ընդ-
հանրապէս, ինչ առնելիք որ ունենար ուրի-
շից՝ պէտքէ բոլորովին նուիրէր և թողնէր
նորան իւր ամեն առնելիքը և պարտքը և
ուրիշ տօնէր:

Իսրայէլացւոց Աստուածապաշտութեան
սրբազան գործողութիւններն էին:

1. Ողջակէլ՝ որ բոլորովին այրում էին
զոհ:

2. Փրի-Յիւն և Խաղաղ-Յիւն զոհ, որ էր
նշան շնորհակալութեան՝ Աստուածանից
ընկալած բարերարութեան համար:

3. Բա-Կ-Յիւն զոհ, որ կատարում էին
ակամայ և անգիտութեամբ գործած մեղ-
քից սրբուելու համար:

4. Հանապաղորդեան ողջակէլ, որ ամեն ա-
ռաւօտ և երեկոյ մատուցանում էին:

Եւ 5. Նա-Էր, իսկ անաբի-ն զոհ, որ էր
շարմաղ ալիւր, ցորենի նոր հասկ բոված,
իւղ, գինի, աղ, կնդրուկ կամ խոնկ:

Իսրայէլացւոց սրբազնագործ պաշտօնեա-
ներն էին:

1. Քաճանայապետ.

2. Քաճանայք, որոնք Ահարօնի ցեղիցն էին, նրանց գործն էր զոհադործութիւն անել և խունկ ծխել վկայութեան խորանում:

Եւ 3. Ղեւտացիք, որոնք խորանի հասարակ ծառայողներն էին:

Աստուծոյ ազգամամբ, Մովսէսի աջակցութեամբ Ահարօն կարգի և կանոնի տակ դրեց Աստուծոյ եկեղեցիին, և ինքն վախճանեցաւ 123 ասրեկան Հովր լերան վերայ, որին յաջորդեց իւր որդի Նդիազար:

33.

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱՅ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ:

Իորայէլացիք սովորած լինելով ստրկութեան, երբէք չէին ղգում սղատութեան իրաւունքը և պատիւը, Աստուծոյ արած բարերարութիւնները: Նրանք յիշտ տրտըն-

ջում էին Մովսէսի վրայ, յիշում էին Նգիպտոսի սոխ ու սիտորը, ձմերուկը, միսը, հացը, բայց ոչ երբէք քաջած չարչարանքներն ու նեղութիւնները: Նրանք չըհասկացան Աստուածային խնամքը, որ ոչինչ պակաս չէր նրանցից ճանապարհորդութեան ժամանակ: Նրանք ամենեւին մոքերը չէին բերում որ Աստուած երկնային համեղաճաշակ հանաւայ տեղացուց ու կերակրեց նրանց, ապառաժ քարից՝ ջուր բղխեցրեց. ժամանակին մնով կերակրեց: Մինչև անգամ նրանք ընկան և կռապաշտութեան մէջ, երկրպագութիւն տուին ոսկէ հորթին: Թէպէտ Աստուած զանազան տեսակ մահով պատժեց նրանց, բայց նրանք մնացին անզգացողութեան մէջ, և մինչև անգամ նրանց վրայ թիւնաւոր օձեր ուղարկեց, որ խայթելով սպանում էին ժողովրդոց. բայց Մովսէս ինչպէս շատ անգամ, նոյնպէս և այս անգամ Աստուծոյ գիմեց և նրա հրամանով մի ողջ օձ ձուլեց ու կանգնացրեց, որ նրան մոիկ տալով թունուորուածները խոկոյն բժշկվում էին:

Վերջապէս Աստուած վճռեց որ, Եգիպտոսից դուրս եկողները, քսան տարեկանից բարձր լինողները—բացի Յեսուն և Քաղէբ, քառասուն տարի թափառական շրջին Արաբիայի ապառաժուտ անապատի մէջ, մինչև որ մեռնին բոլորը և ապա մնացածները, այն է նոր սերունդը մոնեն Աւետեաց երկրի սահմանները:

Մովսէս, Յեսու և Քաղէբ իրենց յոյսը Աստուծոյ վրայ դրած՝ յորդորում էին ժողովրդեան, պատերազմելով առաջ գնալ, որևէ յաղթեցին այլազգիներին՝ Եգիպտոսից, Քանանացւոց, Մովաբացւոց, Ամոնացւոց և այլոց, մինչև որ հասան Յորդանան գետի ափը:

34.

ՀՐԷԻՅ ԱԶԳԻ ԱՒԵՏԵԱՅ ԵՐԿԻՐ ՄՏՆԻԼԸ
ԵՒ ՅԵՍՈՒ ՆԱԻԵԱՆ:

Մովսէս հարիւր քսան տարեկան հասակում Աստուծոյ հրամանով ընտրեց իւր փո-

խանորդ Իսրայէլի առաջնորդ Նաւիայի որդի Յեսուն որ իւր աշակերտն էր. և ինքը ժողովուրդը յորդորեց որ Աստուծոյ հաւատարիմ մնան, և յետոյ Նաբաւ լեռը բարձրացաւ, ու այնտեղից օրհնեց բոլոր ժողովուրդը և հեռուից տեսաւ Աւետեաց երկիրը, և մեռաւ. որի մարմինը անյայտ մնաց:

Մովսէսից յետոյ Յեսու յոյսը Աստուծոյ վրայ դրած, պատերազմելով յաղթեց Յորդանան գետի երկու կողմի ազգերին, և ժողովուրդը անցկացրուց Յորդանան գետից հրաշքով, Տապանակի, Քազանայից և Իսրայէլի ծերերի առաջնորդութեամբ, և տիրեցին Քանանացւոց բոլոր երկրին, որ կոչվում է Պաղեստին:

Իսրայէլացիք՝ Գաբաւոնացւոց հինգ թագաւորի վրայ գնաղին պատերազմեցան, Յեսու Աստուծոյ աղօթեց, արեւն ու լուսինը կանգնեցին. օրը երկարեցաւ մինչև որ Երիքով ամուր և պարսպապատ քաղաքին տիրեցին:

Յեսուս բոլոր նուաճեալ երկիրները բա-
ժանեց Իսրայէլացւոց տասներկու ցեղին,
որոնց թուումն էին եփրեմը և Մանասէն:

Այսպէսով կատարուեցաւ Աբրահամին
տուած Աստուծոյ խոստումը, թէ զաւակի
քում տաց զերկիրս զայս. և Նոյի անէժքը
Քանանի վերայ:

Ղեւիի ցեղը ընտրուած էր՝ վկայութեան
խորանին սպասաւորել և ժողովրդից տա-
սանորդ ստանալ, վասն որոյ նոքա հողային
ժառանգութիւն չստացան միւս ցեղերի
հետ, նոյն Աւետեաց երկրում:

Իսրայէլացիք բոլորն իմիասին Սելում քա-
ղաքը ժողովուեցան, վկայութեան խորանը
այնտեղ հաստատեցին. և Յեսու խորին ծե-
րութեան հասած հարիւր տասն տարեկան
վախճանուեցաւ:

ԴԱՏԱԻՈՐԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿ:

Յեսուի մահից յետոյ քիչ ժամանակ կա-
ռավարեց ազգը ծերակոյտը և ապա ընտր-
ուեցան դատաւորներ, որոնց ժամանակ Իս-
րայէլացաքիք շատ յաջողակ էին քանի որ
իրենց հայրենի կրօնին հաւատարիմ էին,
բայց երբ Աստուծոյ ճանապարհից դուրս
էին գալիս, այն ժամանակ թշուառութիւն-
ներ և նեղութիւններ էին կրում իրենց
շուրջը գտնւող կռապաշտ ազգերից:

Հրէայք հեթանոսների հետ խնամութիւն
անելով մոռացան ճշմարիտ Աստուածը և
պաշտեցին Բահաղը (արեգակ) և Աստար-
տը (լուսին):

Աստուած Իսրայէլացւոց ազգը իսպառ-
չը կորցնելու համար ժամանակ ժամանակ
յարուցանում էր աստուածային ոգով քո-
ջաւերուած դատաւորներ Իսրայէլի համար,
որոնք աղաւաւում էին ազգը կռապաշտների
լծի տակից և հաստատում էին ճշմարիտ

Աստուածալաշտութիւնը, և կառավարում էին աղգը մինչև իրենց մահը:

Իսրայէլացիք ունեցան տասներկու դատաւորներ.

1. Գողոնիէլ.
2. Աւուլդ.
3. Դեբուլրա (կին մարգարէուհի).
4. Բարակ.
5. Գեդէօն.
6. Արիմէէք.
7. Թուլա.
8. Յայիր.
9. Յեփթայէ.
10. Սամսոն.
11. Հեղի.
12. Սամուէլ:

Դատաւորաց մէկ քանիսի նշանաւոր գործքերը:

Բալախ. Քանանացւոց Յաբին թագաւորի ձեռքից ազատեց Իսրայէլացիք:

Գեդէօն. յաղթեց Մադիամացւոց առանց զէնքի:

Յէփթայէ. Ամոնացւոց յաղթելու ժամանակ ուխտ դրեց Աստուծոյ ու կատարեց վերագառնալիս, իւր սիրելի միակ դուստրը զոհեց:

Սամսոն. (Նազովրեցի) Աստուծոյ օւխտաւոր էր, Փղշտացի թշնամիներին յաղթեց առանց զէնքի, միայնակ, նրա ոյժը բնականից դուրս էր և մազերի մէջն էր, գինի, արաղ չէր խմած, նրա գլխին ածելի չը պիտի դիպէր:

1. Սամսոն Փղշտացւոց վրայ բարկանալով երեք հարիւ աղուէս բռնեց ու երկու երկու միմեանց հետ պոչերից կապեց, մէջտեղը վառած ջահեր ամրացուց, ու բաց թողեց Փղշտացւոց ցորենի արտերի մէջ, որով նրանց հասած ցորենի հասկերը, այգիները ու ձիթենիները այրուեցան ու մոխիր դարձան:

2. Յուդայի ցեղը Փղշտացիներից վախենալով, բռնեցին Սամսոնին, հաստ պարանով կապեցին ու նրանց ուղարկեցին: Երբ Սամսոնին կապած բերին Փղշտացիների առաջ,

նա իսկոյն պարանները կտրեց ու այնտեղ ձեռքը ընկաւ մի իշի ծնօտ՝ նրանով հազար մարդ սպանեց:

3. Փղշտացիք Գազա քաղաքի ամուր գոռների մօտ, սլահապաններ կանգնացրին, որ դուռս գնալիս նրան բռնեն ու սպանեն, բայց Սամսոն կէս գիշերին քաղաքի դուռը իւր սեմովն ու նիգովը տեղից հանեց, շաւակած տասն ժամու ճանապարհ հեռու՝ մի լերան գլուխ ձգեց ու գնաց:

Ի վերջոյ Փղշտացիք Սամսոնին ձեռք ձգեցին, նրա Գալիլայ կնոջը կաշառելով: Այս ընտրուած մարդը ցոյց տուեց իւր օրինակով. թէ մեծ և հզօր մարդիկ եմթարկուած են և մեծ թուլութեան: Այս թշնամիների ահարկուն յաղթուեցաւ իւր կնոջից՝ նրա լացին ու աղաչանքին ականջ դնելով, յայտնեց նա իւր ոյժի գաղտնիքը, որ իւր մագերի մէջն է: Կինը Սամսոնի քնած ժամանակ ածիլել տուեց նրա գլուխը, և նրան մատնեց թշնամիների ձեռքը, նրանք էլ նրան շղթաներով կապեցին ու աչքերը կու-

րացրին, ու ալիւր էին աղալ տալիս:

Մէկ անգամ Փղշտացի նախարարները ժողովուած իրենց չաստուածի տօնն էին կատարում, Սամսոնն էլ բերել տուին որ նրանով զուարճանան: Սամսոն Աստուածանից իւր առաջուայ զօրութիւնը խնդրեց, տան շինուածքի երկու սիւնը գրկեց ու շարժեց, տունը փուլ եկաւ, և ուլքեր որ կային տան մէջ և տանիքի վրայ բոլորն էլ մեռան ու ինքն էլ նրանց հետ:

Հեղի և Սամուէլ թէ դատաւոր և թէ քահանայապետ էին, վերջինս մարգարէ ևս էր: Հեղիի ժամանակ Տապանակը Փղշտացւոց ձեռքը գերի ընկաւ: Սամուէլի ժամանակ Փղշտացիք ստիպուեցան Տապանակը յետ դարձնել, նոր սայլի վրայ դրած, երկու երինջ լծեցին և թոյլ տուին որ գնան: Երինջները ուղիղ Բեթսամիս բերին Տապանակը: — Տեղացիները երբ Տապանակի վերադարձնելը լսեցին շատ ուրախացան. բայց նրանց ուրախութիւնը շատ տրամուլթեան փոխուեցաւ, երբ նրանք օրինաց դէմ հե-

տաքըքրուելով, առանց ծածկոյթի Տապա-
նակին սկսեցին մտիկ անել՝ յիսուն հազար
(50,000) հոգի ընկան ու մեռան:

36.

ՀՐԷԻՑ ԱԶԳԻ ԱՌԱՋԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐԸ.
ՍԱԽՈՒՂ, ԴԱԽԻԹ ԵՒ ՍՈՂՈՄՈՆ:

Բենիամինի ցեղից Կիսիայի որդի Սաւու-
դին Սամուէլ (Քահանայապետ, մարգարէ
և դատաւոր)։ Աստուծոյ հրամանով թա-
գաւոր օծեց: Սաւուդ Աստուծոյ հրամանին
հակառակ վարուեցաւ, և Սամուէլ յայտ-
նեց նրան Աստուծոյ վճիռը, թէ նրա թա-
գաւորութիւնը կը խլուի նրա տանից, և
ուրիշին կը տրուի, և նրա կենդանութեան
ժամանակ՝ Սամուէլ Աստուծոյ հրամանով
օծեց Յուդայի ցեղից Յեսուի որդի Դաւի-
թին Իսրայէլի թագաւոր:

Այս պատճառով Սաւուդ հալածոււմ էր

Դաւիթին, և Դաւիթ շրջոււմ էր թափա-
ռական մինչև Սաւուդի սպանուիլը Փղշտա-
ցւոց պատերազմում:

Սաւուդի մահից յետոյ Դաւիթ Սամուէ-
լից կրկին հանդիսով օծուեցաւ թագաւոր
Քերթոնում, և իւր բնակութեան տեղը
ընտրեց Երուսաղէմ, իսկ Սիօն կոչուած
սարը, արաւ թագաւորաւիստ և փոխա-
դրեց այնտեղ Տապանակ—Ուխտին:

Դաւիթ հնազանդեցրեց իւր իշխանու-
թեան ներքոյ շրջակայ թշնամի ազգերը, և
երկիրը խաղաղութեան մէջ էր: Նա պատե-
րազմի մէջ՝ սպանել տուեց Ուրիա Քետա-
ցուն և նրա Բերութէ կինը առաւ իրեն
կին, որից ծնաւ Սողոմոն: Նա այս յան-
ցանքի համար կրեց զանազան թշուառու-
թիւններ և ամենից աւելի իւր որդի Աբի-
սողովից:

Դաւիթ թէպէտ ընկնում էր յանցանքի
մէջ, բայց միւհնոյն ժամանակ ապաշխա-
րում էր և ջերմեռանդ ու Աստուածանից
վախեցող էր, ունէր և մարգարէական հո-

գի, ապացոյց է Սահման կոչուած գիրքը: Նա
պատրաստեց Աստուծոյ Տաճարի շինութեան
նիւթերը, զոր նրա որդի Սողոմոնը շինեց:

Դաւիթ չը մեռած թագաւորութիւնը Սո-
ղոմոնին յանձնեց, որ տասներկու տարեկան
էր երբ Աթոռ նստաւ. նա Աստուածանից
միայն իմաստութիւն խնդրեց և ստացաւ:

Սողոմոնի Բանաստեղծութիւնք.

Մէկ անգամ երկու կին նրան ներկայա-
ցան. և դատաստան էին խնդրում, մինն
ասում էր, երկուսս մի տան մէջ երեխայ
ծնեցինք՝ գիշերը. քնի մէջ, սա իւր երեխի
վրայ պառկելով մեռցրել էր, և բերել իմ
կենդանի երեխիս հետ փոխել: Իսկ միւսը
հակառակն էր պնդում, որ կենդանին ի-
րենն է:

Սողոմոն երեխայի իսկական մայրը ու
նիւթ իմանալու համար, հրամայեց որ, կեն-
դանի երեխային՝ սրով միջից կես անեն ու
երկուսին բաժանեն: Նրանցից մինը այս
հրամանից սարսափած, աղաչում էր որ,

ժանկանը չսպանեն, այլ կենդանի յանձնեն
իւր հակառակորդին:

Սողոմոն իսկոյն հրամայեց որ երեխային
նրան տան, հաստատ իմանալով որ երեխայի
իսկական մայրը՝ նա է, որ երեխայի սպան-
ուիլը չէ կամենում:

Սողոմոնի ժամանակ Իսրայէլի թագաւո-
րութիւնը շատ զօրացաւ, ընդարձակուե-
ցաւ և հարստացաւ: Նա իւր թագաւո-
րութեան չորրորդ տարին սկսեց շինել Աս-
տուծոյ համար հոյակապ ու փառաւոր Տա-
ճար, և եօթը տարուայ մէջ աւարտեց. և
երբ Տապանակ — Ուխտին մեծ հանգիստով
փոխադրում էր նորրաջէն Տաճարը, Աս-
տուած զարմանալի նշանով այս Տաճարի
վրայ իւր հանութիւնը ցոյց տուեց. հան-
դիսի ժամանակ լուսաւոր ամպ երևեցաւ
և բոլոր Տաճարը լցուեցաւ, երկնից կրակ
իջաւ մատուցած ուղակեզներն այրեց: Տա-
ճարի նաւակատիւքը եօթն օր տեւեց, այդ
միջոցին ասան երկու հազար էլ, և հարիւր ասան
հազար ոչխար զոհեց Հրէայ ժողովուրդը

Աստուծոյ համար:

Այս բարեպաշտ և իմաստուն թագաւորին՝ իւր կռաւորաշտ և օտարազգի կանայքը մօլորեցրին ճշմարիտ Աստուածանից, նա նրանց սիրոյն համար շինեց և կռքերի մեհեաններ: Իրա համար Աստուած նրա թագաւորութիւնը բաժանեց, նա քառասուն տարի թագաւորութիւն անելուց յետոյ մեռաւ:

Սողոմոնին յաջորդեց նրա որդին Ռոբուլամ, սրա ժամանակ թագաւորութիւնը երկուս բաժանուեցաւ, Յուդայի և Իսրայէլի. Ռոբուլամ իշխեց միայն երկու ցեղին, և նրա ծառայ Յիրոբուամը՝ տասը յեղին:

37.

ՅՈՒԴԱՅԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Յուդայի թագաւորութիւնը Դաւթի ցեղիցն էր, թէպէտ փոքր էր, բայց աւելի

պատուաւոր, որովհետեւ նրա ձեռքն էր Տապանակ—Ուխտին և Տաճարը, և ամեն շրէայ պարտական էր տարին մի անգամ գնալ Երուսաղէմ, Տաճարին իւր նուէրը մատուցանելու:

Իսրայէլի թագաւորութիւնը աւելի բազմամարդ, ընդարձակ և զօրաւոր էր:

Յուդայի թագաւորութիւնը շարունակուեցաւ երեք հարիւր եօթանասուն հինգ տարի, մի դար աւելի տեւեց քան Իսրայէլի թագաւորութիւնը. Յուդայի թագաւորութեան գահի վրայ նստեցան քսան թագաւորներ, նրանց մէջ արժանաւորներն և Աստուածպաշտները միայն վեցն էին՝ Ասա, Յովսափատ, Ոզիա, Յովթամ, Եզեկիա և Յովսիա. մնացածները անբարոյականներ, Աստուածուրացիներ և կռապաշտներ էին: Առաջինների թագաւորութիւնը էր տեւողակոն և նշանաւոր ներքին բարեկարգութեամբ, ճշմարիտ Աստուածպաշտութեամբ և փառաւոր յաղթութիւններով՝ արուսելին թշնամեաց վրայ, մնացածների

գահակալութիւնը էր ըստ մեծի մասին
կարճ ժամանակով և անբաղդութեամբ,

Թագաւորների ճշմարիտ Աստուածաշ-
տութիւնից հեռանալը, և ժողովուրդի մո-
լորութիւնները պատճառ եղան Յուդայի
Թագաւորութեան ընկնելուն: Նաբուգո-
դոնոսոր Բաբելացւոց Թագաւորը քանդեց
Նրուսաղէւն, յափշտակեց Տաճարի սուրբ
անօթները, և Յուդայի ազգը գերի տարաւ
Բաբելոն, ուր մնացին նրանք եօթանասուն
տարի:

38.

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Իսրայէլի Թագաւորութեան Աթոռը Սա-
մարիայ էր, որ տեւեց երկու հարիւր քա-
ռասուն և չորս տարի: Նրա առաջին Թա-
գաւորն էր Նփրեմի ցեղից Յերոբովամ. Սա-
վախեցաւ՝ չըլինի թէ կրօնը՝ որ կապել էր
իւր հպատակներին՝ Նրուսաղէւի հետ, կրկին

Յուդայի Թագաւորութեան հետ միացնէ
նրանց: Նա այս երկիւղը փարատելու հա-
մար՝ մտածեց ձգել ժողովրդի մէջ կրօնա-
կան բաժանմունք, և ձուլել տուեց երկու
ոսկէ երինջներ, և դրեց մինը Բէթէլ. և
միւսը Դան, և սահմանեց նրանց համար ա-
ռանձին տօներ, առանձին քուրմեր, և ա-
սաց ժողովուրդին. (Իսրայէլ ահա՛ օրանք
են քո աստուածներդ, որ քեզ Նգիպտոսից
հանեցին):

Ժողովուրդը, որ հակամիտ էր դէպի
կռապաշտութիւն, մեծ մասը պաշտեցին
յիշեալ կոքերը, և Իսրայէլի Թագաւորու-
թեան մէջ տարածուեցաւ կռապաշտու-
թիւն, և նրա տասն և ինն Թագաւորների
մէջ չը գտնուեցու առաքինի ու աստուա-
ծապաշտ մէկը, և ամենքն էլ հետեւեցան
Յերոբովամի օրինակին, և էին կռապաշտ-
ներ ու մոլիւններ:

Աստուած շատ անգամ իւր ընտրած մար-
գարէների ձեռքով (որոց մէջ երեւելի էին
Նգիա և Նգիսէ), խրատում էր ժողովուր-

դը, յետ դառնալ իրենց չար ճանապարհից, բայց ոչ դը լսող չեղաւ. դրա համար էլ Աստուած մասնեց նրանց Ասորեստանի Սաղմանասար թագաւորի ձեռքը, որ քանդեց Սամարիան և ուրիշ քաղաքները: Իսրայէլացիք իրենց թագաւոր Ովսիայի հետ գերի գնացին Ասորեստան և բնակուեցան Եփրատի միւս կողմը:

Սամարիան իւր բոլոր քաղաքներով ու գիւղերով մնաց անմարդաբնակ, Սաղմանասար լցրուց այդ երկիրը գաղթականներով, ուղարկեց Բաբելոնից, Ասորեստանից և Միջագետքից, որ եկան ու բնակուեցան Սամարիայում, և միւս անմարդաբնակ քաղաքներում, բայց երկիրը երկար ժամանակ անմարդաբնակ լինելու պատճառով դարձել էր գաղանների բնակարան, որոնք մեծ վնաս էին հասցնում նորեկ գաղթականներին: Նրանք այս վերագրում էին Իսրայէլի Աստուծոյ բարկութեանը, որ չէին պաշտում, սրա համար, խնդրեցին Սաղմանասարից, որ ուղարկէ իրենց համար Հրէայ

քահանայ, որ սովորեցնէ իրանց Իսրայէլի Աստուծոյ պաշտօնը: Ուղարկուած քահանայն բնակուեցաւ Բէթելում, և սովորեցնում էր թէ ի՞նչպէս պէտք է ծառայել Հրէից Աստուծուն և Մովսէսի օրէնքներին: Նրանք յօժարութեամբ ընդունեցին ճշմարիտ Աստուծոյ հաւատը, բայց միւսնայն ժամանակ խառնեցին նրա հետ և իրենց սնապաշտութիւնները, և դուրս եկաւ այն խառը կրօնը, որ յետոյ կոչուեցաւ Սահարայիէի աղանդ: Ժամանակից յետ Տաճար շինեցին Գալիլիս սարի վրայ, և ունէին առանձին քահանայապետ և քահանաներ, որոնք իրենց կարծում էին Ահարօնի սերունդ:

39.

ԻՍՐԱՅԷԼԱՅԻՔ ԲԱԲԵԼԱՅԻՈՅ

ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔՈՅ

Նաբուգոդոնոսոր տիրելով Հրէաստանին, գերեց Իսրայէլացիք, տարաւ Նրանց և

ցրուեց Բաբելացւոց աշխարհի զանազան
կողմերը, և մեծ բազմութիւն բնակեցրուց
Քօբար գետի ափում: Իսրայէլացիք օտա-
րութեան և թշուառ վիճակի մէջ նղուղում
էին այն ամեն իրենց վրայ եկած ապարազ-
տութեանց պատճառները, և սրտի զգաց-
մունքով թափում էին արտասուք՝ միտ բե-
րելով Նրուսաղէմը:

Աստուած տեսաւ նրանց ջերմեռանդ ա-
պաշխարանքը՝ կակղացրուց Նաբուգոդո-
նոսորի սիրտը, որ այնուհետև սկսեց գթու-
թեամբ վարուիլ գերի շահանքի հետ, թոյլ
տուեց նրանց համարձակ պաշտել իրենց
հաւատը, հող գնելու և իրենց սովորու-
թեամբ դատաւորներ ունենալու իրաւունք
տուեց: որ իրենց բոլոր գործերը վճռեն՝
իրենց հայրենի օրէնքով, և նրանցից շա-
տերը ստացան պաշտօններ տէրութեան
մէջ: Նաբուգոդոնոսոր իւր այսքան բարե-
սրտութեան հետ, հրամայեց, որ շրէից
երեւելի ցեղերից ընտրեն ուշիմամիտ պա-
տանիւններ, նրանց սովորեցնեն արքունեաց մէջ

Քաղզէական դպրութիւնը, որոց մէջ երե-
ւելի գտնուեցան Անանիա, Ազարիա և Մի-
սայէլ, և նրանց Քաղզէական անուններ
դրեց, Սեդրակ, Միսակ և Աբէգնաֆով:
Դանիէլ արժանացաւ Աստուածային յայտ-
նութեան, որ թագաւորի երազը մեկնեց,
զոր Բաբելոնի իմաստութիւններից ոչ մինը
չէին կարացել պատմել ու մեկնել՝ մինչև որ
հետնոս թագաւորը զարմացաւ այս իրո-
ղութեան վրայ՝ և յայտնապէս դաւանեց
թէ «ճշմարիտ Աստուածը, միայն չրէից
Աստուածն է, և ուրիշ ոչ ոք, նա է Տէրերի
Տէրը և թագաւորների թագաւորը» և
Դանիէլին կարգեց կառավարիչ և գլուխ
Բաբելոնի իմաստուններին, իսկ նրա երեք ըն-
կերները՝ նրա օգնական, և այսպէս ստացան
չրէաները իրաւունք համարձակ պաշտելու
ճշմարիտ և սուրբ հաւատը:

Հետնոս աշխարհում ճշմարիտ Աս-
տուածապաշտութիւնը աւելի համարձակու-
թիւն գտաւ այն ժամանակ, երբ Սեդրակ,
Միսակ և Աբէգնաֆով երկրպագութիւն չը

տուին նաբուգոդոնոսորի պատկերին, երբ երես առ երես անարգեցին նրա հրամանը և այս պատճառով ընկան բորբոքեալ հնոցի մէջ, նախախնամութիւնը պահեց նրանց անվնաս, մինչև որ թագաւորը անձամբ տեսաւ, և նրանց հետ էլ չորրորդ անձը, որ նմանացրեց Աստուածորդուն, ուստի և հրովարտակով և պատժով արգելեց իւր տէրութեան մէջ, որ ոչ ոք չը համարձակուի հայհոյել Հրէից Աստուածը: Եւ այսպէսով հեթանոսական աշխարհում ճշմարիտ Աստուծապաշտութիւնը բարձր համարուեցաւ քան թէ հեթանոսութիւնը:

Հրէաները ախ ու վախ քաշելով սպասում էին խոստացած Մեֆայի գալուն և նոյնը քարոզում էին:

40.

ՏՕԲԻԹ ԵՒ ՆՐԱ ՏՕԲԻԱ ՈՐԴԻՆ

Իսրայէլի թագաւորութիւնը կործանուելէն յետոյ Սաղմանասարի ձեռքով, Տօբիթ

ուրիշների հետ գերի գնաց Նինուէ, և պատուաւ էր Ասորեստանի թագաւորից՝ օգնում էր իւր հայրենակիցներին, հոգալով նրանց պակասութիւնները և թաղում էր անտէր մեռածները: Մէկ դիպուածով նրա աչքերը կուրացան, և այս պատճառ դարձաւ նրան իւր ունեցած հարստութիւնից զրկուելու:

Տօբիթ ունէր մէկ որդի՝ որի անունը Տուրիա էր, հայրը նրան կրթում էր Աստուծապաշտութեան և բարոյականութեան մէջ, և տուեց նրան այս խրատները:

« Որդեակ. բոլոր կեանքումդ միշտ յիշէ քո Տէր Աստուածը, պահիր նրա պատուիրանքները, անիրաւութիւն չանես. եթէ ճշմարտութիւն և արդարութիւն գործես, քո ամեն բանդ յաջող կը լինի:

« Աղքատներին ողորմած եղիր, որ Աստուած էլ քեզ ողորմի. գիտացիր, որ ողորմութիւնը մահից կը փրկէ:

« Բարի վարք ունեցիր, և ողջախոհ եղիր. օտարազգի կին չուզես և աղջիկ չը տաս

նրան, այլ մեր ազգից ան, և տո՛ւր:

«Մշակի վարձը մօտդ չը պահես, այլ նոյն օրը տաս:

«Մի անիւր ուրիշին այն բանը, ինչ որ չես ուզում անէ քեզ ուրիշը:

«Գինի շատ չը խմես, որ արեանա:

«Քաղցածներին հաց տո՛ւր և տկլորներին՝ շոր:

«Խելօք մարդու միշտ խորհուրդ հարցրու և այլն»:

Հօր այս խրատները խոր տպաւորուեցան Տուբիայի սրտի մէջ:

Յետոյ Տուբիա իւր ծնողաց խորհրդով, հրեշտակի առաջնորդութեամբ, գնաց Եկբատան քաղաքը իւր ազգականի մօտ, և պատկուեցաւ նրա ազնկայ հետ: Ապա ստացաւ իրենց պարտականից տասն տաղանդ արծաթը, և վերագարձաւ իւր հօր մօտ, և հրեշտակի ցոյց տուած ձկան լեռին, ածելով իւր հօր աչքերի վրայ, իսկոյն նրա աչքերը բացվում են: Տուբիա իւր հօր նման առաքինի էր, և աղքատներին ողոր-

մած, սրա համար էլ, սրանք հայր և որդի արժանացան Ս. Գրքի մէջ յիշատակութեան տեղ ունենալ:

41.

ՅՈՒԴԻԹ:

Բարեկացւոց Հողեփեռնէս զօրավարը պաշարեց Հրէից Բեռեղուայ ամուր քաղաքը. քաղաքի բնակիչները ընկան ահուգողի մէջ: Այդ քաղաքում՝ բնակվում էր Յուդիթ անուն՝ մէկ այրի, գեղեցիկ, բարեպաշտ և սրտոտ կին, նա տեսնելով իւր քաղաքացւոց տագնապն ու երկիւղը, և մօտիկ վտանգը թէ քաղաքին և թէ բնակիչներին, սկսեց քաջալերել քաղաքացիներին, որ փոքր ժամանակ նեղութեան համբերեն և Աստուած շուտով կաղատէ իրանց: Նա սպաւինելով Աստուծոյ, իւր սգոյ շորերը հանեց, հագաւ իւր հարսնութեան շորերը, և գնաց Հողեփեռնէսի մօտ ու առաց, որ ինքը քա-

ղաքին տիրելու հնարքը կարող է գտնել,

Հողեփեռնես Յուզիթի գեղեցկութիւնից գրառւելով սիրահարուեցաւ: Մի գիշեր երբ արբած պառկած էր անկողնի մէջ: Յուզիթ տեսաւ որ թշնամին սպանելու յարմար և լաւ ժամանակ է, առաւ նրա թուրը, խնդրեց Աստուածանից ոյժ, և իւր բոլոր զօրութեամբը խփեց նրա վզին ու կտրեց գլուխը, դրաւ պարկի մէջ, ու տուեց իւր նաժիշտներին և հեռացաւ գիշերով թշնամու բանակից՝ երբ բոլորը քնած էին: Ուրախութեամբ մտաւ քաղաք, ցոյց տուեց քաղաքացիներին նրանց սարսափեցնող թշնամի զօրավարի գլուխը, և նրանք միւս առաւօտը յարձակուեցան թշնամիների վրայ. ու սկսեցին կոտորել ու հալածել. այսպէս մէկ տկար կին յազթեց թշնամիներին, ազատեց իւր հայրենիքը, և իւր քաջասրտութեան համար փառաւորուեցաւ իւր հայրենակիցներից և տիրացաւ բանակում ունեցած Հողեփեռնէսի կայքին ու գանձին, ու արժա-

նացաւ տեղ ունենալ Ս. Գրքի մէջ իւր անունը յիշատակելու:

42.

ՀՐԷԱՆԵՐԸ ՊԱՐՍԻՅ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔՈՅ:

Պարսից Կիւրոս թագաւորը Բաբելոնին և բոլոր Արևելքին տիրեց, և կատարուեցաւ երեմիա մարգարէի գուշակութիւնը, թէ Հրէաները եօթանասուն տարի գերի մնալուց յետոյ կազատուին:

Կիւրոս իւր թագաւորութեան առաջին տարին հրաման արձակեց իւր բոլոր տէրութեան մէջ, որ Աստուած իրեն տալով երկրի թագաւորութիւնը, հրամայել է որ երուսաղէմի Տաճարը շինէ, որի համար արձակեց բոլոր Հրէայ գերիները, որ գնան իրենց հայրենիքը, իսկ տեղական բնակիչներին, որոց մէջ գտնվում էին Հրէաներ, հրամայեց օգնել նրանց, որչափ կարող են:

Կիւրոս նաեւ վերագարձրուց Հրէից Երուսաղէմի Տաճարին պատկանած շատ անօթներ, որոնք պահվում էին Քաբելոնի Արքունիքում:

Հրէայք Զօրաբարէլի (որ Դաւթի ցեղիցն էր) և Յեսու Քահանայապետի առաջնորդութեամբ շարունակեցին իրանց ճանապարհը դէպի Երուսաղէմ, քառասուն երկու հազարից աւելի այր մարդ, թող ծառաները: Իսկ Դանիէլ մարգարէն մնաց Բաբելոնում ու չը տեսաւ իւր հայրենիքը, բայց տեսաւ տեսիլքի մէջ Աստուածային քաղաքի վիճակը մինչի Քրիստոս:

Յեսու և Զօրաբարէլ շինեցին զոհագործութեան սեղանը, ապա ձգեցին Տաճարի հիմք մեծ հանգիստի: Սամարացիք առաջարկեցին Հրէից՝ ընդունիլ և իրանց օգնութիւնը, բայց ստացան բացասութիւն. ուստի ամեն կերպ աշխատում էին խտրանել Տաճարի շինութիւնը, սակայն նրանք շինեցին Տաճարը, Անգէաս և Մաղաքիա մարգարէների յորգորմամբ, իսկ Սբ. Մարգարէն Սբ. Մարգարէն:

խորանը մնաց դատարի, Տապանակի անհետանալու պատճառով:

Կիւրոսի յաջորդներից Արտաշէս թագաւորը նոյնպէս խնամք ունէր Հրէից վրայ. նա հրաման տուեց Եզրաս քահանային տանել մնացած Հրէաները Երուսաղէմ, նրանց ցանկութեան համաձայն, և դարձրեց Տաճարի մնացած անօթները՝ որ յափշտակել էր Նաբուգոդոնոսոր, և հրաման արձակեց՝ Եփրատից այն կողմը գտնուող գանձապահների վրայ, որ Տաճարի հարկաւորութեան համար, պէտք եղած գանձը տան:

Եզրաս ստացաւ նաեւ թագաւորից իրաւունք, վերահասու լինելու օրէնքի պահանջութեան վրայ, պատժել օրինազանցները, կարգել վերակացուներ և դատաւորներ՝ բարեկարգութեան:

Եզրաս հազար եօթն հարիւր Հրէաներով վերագարձաւ Երուսաղէմ, ժողովեց Հրէաները և համոզեց նրանց որ, որոնք հեթանոս կին ունին, արձակեն և բոլորովին

կտրեն նրանցից իրենց յարաբերութիւնները, որ չը շարժի Աստուածային բարկութիւնը իրանց վրայ:

Երուսողէմի պարիսպը քանդուած էր, և ապահով չէր շրջակայ թշնամիներից: Նէեմի անուամբ մէկ հրէայ կար, որ Արտաշէս թագաւորի սիրելին ու պալատականն էր, իսկ ստացաւ թագաւորից հրաման Երուսողէմի պարիսպը շինելու, և հրովարտակ' տեղական կառավարիչների վրայ, որ թագաւորական անտառից փայտ տրուի պարսպի շինութեան համար, նրբան և պէտք լինի:

Նէեմի եկաւ Երուսողէմ՝ լիակատար իրաւունքով, և յաղթեց ամեն դժուարութեանց և յիսուն երկու օրում շինեց Տաճարի պարիսպը:



Պարսից իշխանութեան ժամանակ գերի Հրէաների մէջ կար մի օրիորդ Եսթեր անուն, սա Արտաշէս թագաւորի Հրէայ Մուրթքէ պալատականի ազգականն էր, Եսթեր ինչպէս որ արտաքին գէմքովը գեղեցիկ էր, նոյնպէս և հոգւովը կրթուած էր ճշմարիտ աստուածապաշտութեան մէջ, և բաղդն այնպէս բերեց, որ նա դարձաւ Մուրթքէի հաճութեամբ Արտաշէսի կին, և այսպէսով նա ունեցաւ միջոց պաշտպանել իւր հայրենակիցներին:

Համան՝ Արտաշէսի առաջին նախարարը ժաստիկ առում էր Մուրթքէին, իրան երկրպագութիւն չը տալու համար, և հրաման ստացաւ նա թագաւորից, որ իւր թագաւորութեան մէջ գտնուող բոլոր Հրէաներին սպանէ, որպէս կասկածաւոր և ապստամբ ազգ, որ Մուրթքէն էլ նրանց հետ սպանուի, ուստի և պատրաստեց կա-

խաղան նրա համար. բայց Նախախնամութիւնը ուրիշ կերպ փոխեց այդ բանը:

Նսթեր թագուհին՝ Մուրթքէի խրատելովը հրուիրեց թագաւորին և Համանին իւր մօտ ճաշի՝ երեք անգամ, և վերջին անգամին յայտնեց Արտաշէսին՝ Համանի դաւաճանութիւնը դէպի ինքը և իւր ազգը:

Թագաւորը բարկացաւ Համանի վրայ, և հրամայեց կախել նրան իւր պատրաստած կախաղանիցը, և յետ առաւ Հրէից կոտորելու համար տուած հրովարտակը:

44.

ՄԱԿԵՂՈՆԱՅԻՈՅ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԺԱՄԱՆԱԿ:

Երբ որ Աղէքսանդր Մակեդոնացին տիրեց Պարսից, գնաց Երուսաղէմի վրայ, այն ժամանակ Յաղդոս քահանայապետը հազաւ քահանայապետական զգեստը, իսկ

քահանայք և Աւտացիք սպիտակ զգեստներ, և այսպիսի հանդիսով գնացին աշխարհակալի տաճը: Աղէքսանդր բոլորովին փոխուեցաւ այս սեսարանով, իջաւ երիվաբից և երկրպագութիւն տուեց Աստուծոյ, որի անունը գրած էր քահանայապետական խոյրի վրայ, և ասաց իւր մեծամեծներին, թէ «ինքը Մակեդոնիայում տեսիլքի մէջ տեսած էր այսպիսի անձն, որ խոստացել էր իրան Պարսից յաղթելը»: Յետոյ խաղաղութեամբ մտաւ Երուսաղէմ, զոհեց Աստուծոյ Տաճարում, Քահանայապետը կարգաց Դանիէլի մարգարէութիւնը նրա տիրապետութեան մասին: Աղէքսանդր հրաման տրաւ Հրէից, որ հաստատ պահեն իրանց հայրենի օրէնքը և Աստուածապաշտութիւնը:

Սամարացիք էլ նրա հրամանով շինեցին առանձին Տաճար Գարիզի լեռան վրայ, և կարգեցին առանձին Քահանայապետ և քահանաներ:

Աղէքսանդրի մահից յետոյ Եգիպտացւոց

Պաղովմէոս թագաւորը տիրեց Պաղեստինին և մինչև հարիւր հազար (100,000) Հրէայ և Սամարացի գերի տարաւ Եգիպտոս, ուր մնացին նրանք հարիւր տարի, և խաղաղ կեանք էին անցկացնում:



45.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՁԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ:

Եգիպտացւոց թագաւոր Պաղովմէոս բ. Փիղագեզիոսի (եղբայրասէր) ժամանակ թարգմանուեցաւ Ս. Գիրքը Երբայերէնից Յունարէն, որ կոչւում է Եօթնասանից Խաբ-ման-Նի-ն:

Պաղովմէոս ցանկանալով հարստացնել Աղէքսանդրիայի գրատունը՝ գրքեր ժողովեց ամեն տեղից, և կամենալով ունենալ նաեւ Հրէից օրինաց գիրքն ևս, դեսպան ուղարկեց Եղիազոր Քահանայապետի մօտ, և ընծաներ Տաճարի համար:

Եղիազար ժողովեց Խորայէլի տասն երկու ցեղից վեց վեց մարդ, որոնք քաջ գիտէին Յունական լեզուն, ու յանձնեց նրանց Ս. Գիրքը և ուղարկեց Եգիպտոս:

Պաղովմէոս սիրով ընդունեց նրանց, և թարգմանելու տեղը նշանակեց Փարոս կղզին, ուր Ս. Գիրքը թարգմանեցին Յունարէն, և Եգիպտոսում եղած Հրէաներին, բոլորին միասին ժողովեցին և նրանց առաջ կարգային Ս. Գրքի թարգմանութիւնը, որ ամենքն էլ հաւանութիւն տուին, ու դրին գրատան մէջ:

(Այս ընտիր թարգմանութիւնից է թարգմանուած, հայերէն լեզուով Աստուածաշունչը, սուրբ Սահակի ձեռքով և նրա աշակերտների օգնութեամբ):



ՀՐԷԻՅ ՎՐԱՅ ՀԱՆՈՒՄՆՔ ԵՒ
ՄԱԿԱՐԱՅԵՑԻՔ:

Հրէաները Սելեւկիացւոյ իշխանութեան ներքոյ ունեցան փոքր ժամանակ խաղաղութիւն, բայց Անտիոքոս Եպիփան, որ անօրէն ու արծաթասէր մարդ էր, մեծ հալածանք վերկացրուց նրանց վրայ. կողոպտեց Երուսաղէմ, այրեց լաւ շինութիւնները, քանդեց պարիսպները, ստիպեց ընդունել հեթանոսութիւն, դրեց Տաճարում Արամազդի արձանը, արգելեց Աստուածապաշտութիւնը, Հրէից օրէնքները, ծէսերը, և շատերին սպանել տուեց: Այս հալածանքի ժամանակ նահատակուեցաւ դառն տանջանքներով Եղիազար քահանայն իննսուն տարեկան ուսեալ և առաքինի անձը, և Շամուէնէ անունով կինը՝ իւր եօթը որդով օրէնքը չմերժելուն համար:

Աստուած, որ միշտ պաշտպանել ու պաշտպանում է իւր եկեղեցին, չը թողեց

որ բոլորովին ընկնի, այլ յարոյց Մատթիայ քահանային, Մակաբայեցւոյ տան ազգապետին, որ վառուած օրինաց նախանձով՝ քանդեց կուռքի սեղանը, սպանեց նրա վրայ խուսկ ծգող Հրէային, ձայն տուեց ժողովրդեան. « ո՛վ որ օրինաց պահպանող է՝ իմ ետեւիցս գայ »:

Հաւատի սիրոյն համար ժողովեցան շատերը և գնացին սարը, սկսաւ կրօնի պատերազմը: Ասորւոյ զօրքը հառաւ նրանց ետեւից Շաբաթ օրը, և սպանեցին Հրէաներից հազար հօգի, որովհետեւ այդ օրը նոքա չը պատերազմեցին Շաբաթի պատճառաւ, և Մատթիայ վճռեց որ Շաբաթ օրը ևս պատերազմեն: Ժողովեց նա կրկին զօրք և յաղթեց թշնամիներին, քանդեց կառուուները, թլիփատեց երեխաներին, վերականգնեց օրէնքը և հայրենեաց ազատութիւնը: Մատթիայի շուտ վախճանուիլը թէպէտ ընդհատեց Հրէաների յառաջդիմութիւնը, բայց նրա հինգ որդին՝ Յովհաննէս, Շմաւօն, Յուդայ—Մակաբէ, Եղի-

ազար և Յովնաթան կանգնեցան իրանց հօր տեղը և մինչև ի մահ պաշտպանեցին ազգն ու կրօնը:

47.

ՅՈՒԴԱՅ—ՄԱԿԱԲԷԻ ԵՒ ՆՐԱ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԻ
ՔԱԶՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ:

Յուդայ—Մակաբէ իւր հօր մահից յետոյ եղաւ կամաւոր զօրքի գլուխ: Նա աներկիւղ պատերազմեցաւ թշնամիների հետ, սակաւաթիւ զօրքով յաղթեց Ասորւոց Պըտղոմէոս Նիկանովրին և Գիօրգի Զօրավարներին:

Անտիոքոս Նախիփան լսելով իւր Լիւսիաս զօրավարի յաղթուիլը Յուդայ — Մակաբէից, մեծ զօրքով եկաւ Հրէից վրայ, բոլորովին ջնջելու մտքով: Բայց Աստուծոյ պատիժը շուտ հասաւ նրան, ճանապարհին նա որդնալից սատակեցաւ: Անտիոքոսի մա-

հից յետոյ պատերազմը շարունակվում էր Ասորւոց և հրէից մէջ, Յուդայ — Մակաբէ միշտ յաղթվում էր, բայց մէկ անգամ նա՝ ութ հարիւր մարդով պատահեցաւ քսաներկու հազար Ասորի ընտիր զօրքի, աներկիւղ պատերազմեցաւ, և մեծամեծ քաջութիւն անելուց յետոյ ինքն էլ սպանուեցաւ:

Նրան յաջորդեցին Յովնաթան և Շմաւոն եղբայրները: Յովնաթան մեծ օգուտ քաղեց Ասորւոց թագաւորութեան մէջ ընկած խռովութիւնից, և ցոյց տալով Գիմետր թագաւորին օգնութիւն թշնամեաց դէմ՝ ստացաւ Քահանայապետութիւնը, իսկ Անտիոքոս վեցերորդից՝ ծիրանի և թագաւորական նշան, բայց Տրիփոն բռնեց նրան նենգութեամբ և սպանեց:

Նրա տեղը բռնեց Շմաւոն եղբայրը, որ իլեց Ասորւոց ձեռքից Սիօն լեռը, և ստիպեց նրանց ճանաչել Հրէից ազգի անկախութիւնը: Շմաւոն ընդարձակեց և ամրացրեց հայրենիքի սահմանները, դրեց

գաշն Հռովմայեցւոյ և Սպարտացւոյ հետ: Նրա կառավարութեան ժամանակ Հրէաները վայելում էին ամեն կողմից խաղաղութիւն: Նրա որդին Յովհաննէս, մականունեալ Հիւրկանոս, նուաճեց Գալիլիան, Սամարիան և Եգիպտացիներին, ստիպեց նրանց ընդունել Մովսիսական օրէնքը, և քանդեց Գարիզիմի Տաճարը:

48.

ՀՌՈՎՄԱՅԵՑԻՈՅ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿ:

Հիւրկանոսի թոռները Հիւրկանոս Ս. և Արիստաբուղոս Ս. վիճելով միմեանց հետ ծայրագոյն իշխանութիւնը միմեանց ձեռքից խլելու համար՝ դիմեցին Հռովմայեցւոյ Պոմպէոս զօրավարին և խնդրեցին նրա օգնութիւնը: Պոմպէոս մտաւ զօրքով Երուսաղէմ, և Հրէաստանը շինեց Հռովմէական նահանգ: Հիւրկանոսին տուեց Քահանայա-

պետութիւնը առանց թագաւորական իշխանութեան, իսկ Արիստաբուղոս և նրա որդիքը շղթայակապ ուղարկուեցան Հռովմ:

Մակաբայեցւոյ ազգի ընկնելով բարձրացաւ Հերովդէսի ցեղը: Հերովդէսի հայրն էր Անթիպատրոս, ազգով Եգիպտացի, իսկ հաւատով Հրէայ, որ իւր ցոյց տուած ծառայութեան համար Եգիպտոսում Յուլիոս Կեսարին՝ օտաքաւ Հռովմէական քաղաքացիութիւն և բոլորեցութիւն Հրէից վրայ:

Հերովդէսի մահից յետոյ նրա որդին Հերովդէս կարգեցաւ Հռովմի սենատից Հրէաստանի թագաւոր: Նրա երեսուն և չորս տարուայ թագաւորութեան պատմութիւնը լիքն է ահարկու չարագործութիւններով: Հերովդէս իւր իշխանութիւնը աներկիւղ անելու համար գործ դրեց սպանութիւն: Նա չը ինչայեց ոչ ժողովրդեանը և ոչ իւր ազգականներին, և խեղդել տուեց իւր աներորդի Արիստաբուղոսին, որին ինքն էր կարգել Քահանայապետ: Նաև սպանել

տուէց իւր հարազատ քրոջ մարգուէն, յետոյ իւր զոքսանչին և իւր կին Մարիամին, որ Մակաբայեցւոց վերջին ժառանգն էր, և նրանից ծնած իւր երկու որդիքը: Ապա տեսնելով որ ժողովուրդը առում է իրան, և կասկածելով որ չը լինի թէ ապրտամբութիւն ծագի՝ ամենին խաղաղացնելու համար, վերանորոգեց Զօրաբարելի շինած Ցաճարը շատ փառաւոր շէնքով:

Հերովդէսի թագաւորութեան վերջին տարիներում, արդէն մօտեցել էր ժամանակը, որ պիտի ծնէր խոստացեալ Մէսիայն, հեթանոսների ակնկալութիւնը. Հրէից կամ ժամանակագրաց հաշուով աշխարհի ստեղծուելուց չորս հազար (4000), ըստ այլոց հինգ հազար չորս հարիւր ութ, (5408). և ըստ եօթանասնից հինգ հազար հարիւր իննսուն ինն (5499). տարուց յետոյ:



ՄԱՐԳԱՐԵՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ:

Ս. Գիրքը մարգարէ անունը տալիս է նորանց, որոց ձեռքով Աստուած ինքը յայտնում էր մարգկանց իւր սուրբ կամքը:

Սրանք ընդհանրապէս խոտակրօն կեանք էին անցկացնում և շատ անգամ անօրէն ու ամբարիշտ մարգկանց ձեռքով հալածվում էին ու շատ նեղութիւններ էին քաշում: Սրանց պաշտօնն էր Աստուծոյ կամքը յայտնել ժողովրդեան, և նրանց կրթելու Աստուծային պաշտամունքը կործանելու վտանգից ազատել. Աստուծային օրինաց և փառացը սաստիկ նախանձախնդրութեամբ՝ ժողովրդեան և իշխանների անկարգութեանց դէմ՝ Աստուծոյ սպառնալիքը համարձակ քարոզել, և Աստուծային վսեմ խորհուրդներն նկարագրել: Նրանք այս պաշտօնին կոչվում էին ուղղակի Աս-

սուլաճանից և կամ՝ Աստուծոյ կողմից մի ուրիշ մարգու ձեռքով, սրա հետ միասին հրաշք գործելու պարգևն էլ ընդունում էին: Նրանց այս բոլոր պարտաւորութիւնները, միանգամից չէին տրվում, այլ ամեն մինին ժամանակի և հանգամանքների պահանջման համաձայն և հետզհետէ: Սրա համար էլ Ս. Գիրքը մարգարէների դարը երեք ժամանակի է բաժանած:

Ա. Աշխարհիս ստեղծուելուց մինչև Մովսէս Մարգարէն:

Բ. Մովսիսից մինչև բաբելացւոց գերութիւնը:

Եւ Գ. Բաբելացւոց գերութիւնից մինչև Քրիստոս:

Առաջին ժամանակուայ մարգարէներն են, Ադամ, Ենոք, Դամէք, Աբրահամ, Իսահակ, Յակոբ և Մովսէս:

Երկրորդ ժամանակուայ մարգարէներն յիսուս և լէյ են, սրանցից միայն տառն և վեցը Աստուծոյ՝ կամքը մարդկանց վրայ կատարելու բարձր խորհուրդները գրեցին:

որանց բոլոր գրածներն մարգարէութիւն են ասվում: Սրանք էլ մեծ ու փոքր են բաժանուած:

Մեծերը չորս են, Նաայի, Երեմիայ, Եղեկիէլ և Դանիէլ, որ մեծ գրծուածքներ ունին:

Փոքրերն տասներկու են՝ Յովնան, Ովսիա, Ամոս, Յովէլ, Միքիա, Նաւում, Սովոնիա, Ամբակոււմ, Աբդիա, Անգիա, Զաքարիա և Մաղաքիա, որ ոսկաւ գրուածք ունին:

Բացի սրանցից կ'սն նաև մի քանիսը որոնք իրանց գործքերով երևելի են, ինչպէս՝ Սամուէլ, Եղիա, Եղիսէ, Նաթան՝ որ թագաւորական տան վերատեսուք, Սողոմոնի դաստիարակը և թագաւորաց պատմութիւնները գրողն է:

Բացի քահանաներից, մարգարէներն ևս ուսուցչութիւն էին անում: Սրանցից առաջին դպրոց բացանողն Կուա՝ Սամուէլ, որ զանազան տեղերում դպրոցներ հաստատեց և բոլորի՝ ինքն էր ուղղութիւն տալիս: Սրա ժամանակ ամենից երևելի դպրոցներն

Հաստատուած էին Կարիաթարիմում, Երի-
քովում. Ռամաթում, Բեթելում, և Գաղ-
գաղայում:

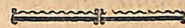
Սրանք այնպիսի դպրոցներ էին, որոց մէջ
սովորեցնում էին մանուկներին կրօնի օրէ-
նադրութիւն. բանաստեղծութիւն և ե-
րաժշտութիւն, և վարժութեան համար
բանաստեղծական հոգեւոր երգեր էին շա-
րագրում ու նուագարանով երգում էին:
Այս դպրոցներում ուսանողներին մարգա-
րէնների օրգիք, կամ աշակերտներ էին ան-
ուանում:

Երրորդ ժամանակուայ մարգարէների
մէջ, ամենից երևելին Յովհաննէս Մկրտիչն
էր, որ մարգարէ Աստուծոյ բարձրելոյ և
մարգարէներից ամենից մեծը կոչուեցաւ,
սաստիկ խստակրօն կեանք անցկացրուց,
որ և Քրիստոսի չէ թէ գալը՝ այլ եկած լի-
նելը քարոզեց:

Մարգարէներն, նաև ժողովրդոց վարքի
ուղղութեան օգտակար խրատներ էին տա-
լիս, սովորեցնում էին որ մեղաց մէջ լի-

նողը, արտաքին ձևերով Աստուծոյ հաճոյ
չի կարող լինիլ, այլ մեղաց թողութիւն
գտնելու համար պէտք է որ մարդս ապաշ-
խարէ, ինքն իրեն հաստատ ուղղէ, և թէ
մեղանշելուց յետոյ՝ իւր առաջուայ առաքի-
նութիւնները բնաւ չեն կարող օգնել մար-
դոց:

Մարգարէները քարոզում էին գալու
Փրկչի գործերը, նրա թագաւորութիւնը,
յաւիտենական խաղաղութիւնը, և զանա-
զան աղգերի՝ մի ճշմարիտ Աստուած պաշ-
տելու մէջ միաբանուիլը:



50.

ՀՐԷԻՑ ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԸ:

Ամեն մի ճշմարիտ Աստուածապաշտ պարզ
Մեռիայի խոստման յիշատակով ինքն իրան
մեծ մխիթարութիւն էր զգում:

Յակոբ իւր մահուան անկողնի մէջ, իւր
որդւոցը՝ բացի Փրկչէ խոստացած լինելը

մութերեկուցն, ուրիշ ոչ մի մխիթարական խօսք չը կարողացաւ ասել:

Մովսէս՝ մխիթարում էր իւր ժողովրդ-դեանը՝ որ իրանցից պիտի յարուցանէ Աստուած աշխարհիս Փրկիչը:

Դաւիթ՝ երբ իմացաւ որ Փրկիչը իւր զաւակներից պիտի ծնուի, ուրախութեամբ որտի Աստուածանից շնորհակալութեան աղօթք էր մատուցանում:

Եսայի քանի անգամ որ մարգարէական հոգւով գալու Փրկիչ վրայ էր խօսում ժողովրդեան, նրանց յորդորում էր որ ուրախանան ու մխիթարուին:

Վերջապէս որչափ որ խոստման կատարուելու ժամանակը մօտենում էր, այնչափ էլ Փրկիչ գալստեանը՝ մեծ փափագով ու եռանդով սպասում էր ժողովուրդը:

Բայց վերջին ժամանակներում երբ իշխանութեան գաւազանը Յուդայի տանից վերայաւ, այն ժամանակ նոյն իսկ ամբարիշտ Հրէաներն ևս սկսեցին Փրկիչ գալստեանը սպասել, բայց չէ թէ՛ իրանց մեղքից ու մոլու-

թիւններից ազատելու համար, այլ կարծում էին թէ, Փրկիչը կը գայ աշխարհային փառքով, և իրանց Հերովդէսի ու Հռովմայեցոց բռնութիւններից կազատէ: Հրէայք որ աշխարհի փառքով ու սիրով լցուած էին, Ս. Գիլգըն ևս իրենց աշխարհասէր սրտի համեմատ էին մեկնում, և կարծում էին որ Փրկիչը աշխարհիս թագաւորութիւնները զէնքի զօրութեամբ պիտի նուաճէ, ու իրանց թագաւորութիւնը վերանորոգելով՝ վերին աստիճանի փառաւորութեան պիտի հասցնէ իրանց:

Բայց նրանց ակնկալութեան հակառակ՝ վերջապէս եկաւ հառաւ այն երջանիկ ընկերակցեց Աստուած՝ Ադամի անկման ժամանակ խոտացած Փրկիչը, որ իւր երկնաւոր Աթոռից իջաւ, ծառայի կերպարանք ընդունելով՝ ազատեց մեզ մեղքից և սատանայի գերութիւնից, և Աստուծոյ որդի և երկնքի արքայութեան ժառանգ արաւ:

ՄԱՍՆ Բ.

ՆՈՐ ԿՏԱԳԱՐԱՆԻՑ

Ս. ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ՈՒՍՏԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

1.

ՅՈՒՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏՁԻ ԾՆՈՒՆԴԸ:

Մեսիայն աշխարհ չեկած, ծնաւ նրա Կա-
թակէսը ամուլ ծնողներից, բարեպաշտ Զա-
քարիա քահանայից և Նղիսաբէթից, Գաբ-
րիէլ հրեշտակապետի աւետելովը:

Մէկ անգամ Զաքարիա իւր հերթին երբ
ծաճարում խնկարկութիւն էր անում,
սեղանի աջ կողմում երևեցաւ նրան յան-
կարծ Գաբրիէլ հրեշտակապետը և աւետեց
Յովհաննէսի ծնունդը: Զաքարիա իւր և իւր
կնոջ ծերութեան պատճառով չը հաւատաց,
և հրեշտակից պատժուեցաւ, և պապան-
ժուած մնաց մինչև Նիղոսաբէթ ծնեց իւր

մանուկը: Անուանակոչութեան օրը, երբ
մօրը չէին լսում և հօր անունը որդուն
էին կամենում տալ, Զաքարիա տախտակ
խնդրեց ու գրեց թէ «Յովհաննէս է գրա-
անունը.» և իսկոյն նրա լեզուն բացուե-
ցաւ, և զարմացան ամենքը: Յովհաննէս
անապատում բնակուեցաւ, մարտիս և վայ-
րենի մեղրով կերակրուեցաւ, բրդեղէն ու
կաշի հագաւ. երբ երեսուն տարեկան դար-
ձաւ, Յորդանանի ափերում սկսեց քարո-
զել Քրիստոսի յայտնուիլը, և երկնքի ար-
քայութեան մօտենալը, և տալիս էր ապաշ-
խարհելու հարկաւոր խրատներ, իւր մօտ
եկողներին մկրտում էր. մինչև որ շատերը
կարծեցին թէ մարգարէների գուշակած
Մեփայննա է:

ՄԵՍԻԱՅԻ ԳԱՂՈՒՍՏԸ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾՈՐԴԻՈՅ
ՄԱՐԴԵՂՈՒԹԻՒՆԸ:

Մեծիայն եկաւ աշխարհ մարգարէներէ
գոշակութեանը համեմատ, որ ինքն էր
Ամենասուրբ երրորդութեան մի անձը, այն-
չափ սիրեց մարգուն որ ինքը մարգ եղաւ
մեզ համար. Ս. Մարիամ կուսից առաւ
մարմին, հոգի և միտք և ամեն բան, ինչ որ
մարդս ունի, բացի մեղքից:

Յիսուս քրիստոս, Յուդայի ցեղից և
Դաւթի ազգիցն էր, Աստուածորդւոյ մար-
դեղութեան խորհուրդը կատարուեցաւ Ս.
Հոգւոյ զօրութեամբ: Եղիսաբէթի յղու-
թեան վեցերորդ ամիսը Դաբրիէլ հրեշտակը
Աստուծոյ հրամանով եկաւ Դաւիթիայի Նա-
ղարէթ քաղաքը Մարիամ կուսի մօտ, որ
Դաւթի տանիցն էր և Յովսէփի հետ նշան-
ուած, որին աւետեց Մեհայի ծնունդը.
Թէպէտ Մարիամ կոյս շփոթուեցաւ այն
խօսքի վրայ, բայց հրեշտակն երբ տուց «Ս.

Հոգին կգայ քո վերայ». հնազանդուեցաւ,
և նոյն ժամին յղացաւ. Յովսէփ տեսնելով
նրան յղի, ընկաւ կասկածի մէջ. սակայն
Տիրոջ հրեշտակը տեսեան մէջ ասաց. Թէ
նա յղացած է Ս. Հոգւով, և թէ Մարիամ
երբ ծնի՝ մանկան անուանը Յիսուս զնէ, որ
թարգմանի Փրկիչ:

ԱՍՏՈՒԱԾՈՐԴԻՈՅ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ԾՆՈՒՆԴԸ:

Յիսուսի ծննդեան ժամանակ Հրէաներն
էին Հռովմայեցւոյ իշխանութեան ներքոյ. Ս-
գոստոս կայսրը հրամայեց աշխարհագիր ա-
նել իւր թագաւորութեան մէջ գտնուած
բոլոր բնակիչներին: Յովսէփ Մարիամի հետ
գնաց իրենց հայրենի Բեղլէհէմ քաղաքը
գրուելու աշխարհագրում. Մարիամի ծնե-
լու ժամանակը լրացած էր և ծնաւ Յիսուս:

սին¹⁾, Յուճարի վեցին մի այրի մէջ, զոր պատեցին խանձարուրում, և դրին մութերի մէջ, որովհետեւ օտարականներով լցուած էր քաղաքը, և կենայտլ տուն չը կար: Այս ժամանակ Հրէից Թագաւորն էր Հերովդէս:

4.

Հովիտների երկրպագութիւնը:

Յիսուսի ծննդեան գիշերը Աստուծոյ հրեշտակը երեւեցաւ այն տեղում մօտիկ գտնուող հովիտներին՝ որ գիշերով պահում էին իրենց հօտը, և աւետեց նրանց Փրկիչ ծնունդը. նրանք զարհուրեցան, հրեշտակը

(1) Սկզբում բոլոր քրիստոնէայ ազգերը սօնում էին Յիսուսի ծննդեան Տօնը Յուճարի 6 ին. յետոյ Ոսկերեան հայրապետի ժամանակ փոխեցին Դեկտ. 25 ին, բայց Հայաստանեայց առաքելական ս. եկեղեցին այս տօնակատարութիւնը անփոփոխ պահեց:

նրանց նշան տալով ասաց որ, ճանկանը կը գտնէք խանձարուրում պատած և մնում գրած:

Հովիտները տեսան և ուրիշ հրեշտակների բազմութիւն, որ օրհնում էին Աստուծուն և ասում. — « Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, և յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն »: Երբ հրեշտակները վերացան, հովիտները քաջալերուած գնացին Բեթղէհէմ, մօտն այրը և գտան մանուկը ու երկրպագութիւն տուին:

5.

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՏԵՍՈՒՆԸՆԴՈՒԱԾԸ:

Յիսուսի ծննդեան ութերորդ օրը, ըստ օրինաց թլփատելով, նրա անունը դրին Յիսուս, ինչպէս հրեշտակը պատուիրած էր Յովսէփին տեսիլքում. և քառասներորդ

օրը, Մարիամ կոյս և Յովսէփ տարան Յիսուսին Տաճարը, ուր Սիմէօն ծերունին, որին հրեշտակը ասել էր, որ չի մեռնի մինչև որ իւր աչքով տեսնի տիրոջ օծեալը, Ս. Հոգւոյ աղգեցութեամբ եկաւ Տաճարը, առաւ երեխային իւր գիրկը շնորհակալ եղաւ Աստուածանից, օրհնեց մանկանը, և խնդրում էր կեանքից արձակում: Նոյնպէս 84 ամեայ այրի Աննա կին մարգարէն ևս Տաճարում գտնուելով՝ Յիսուսին տեսնելու համար շատ ուրախացաւ և Աստուծոյ փառք տուեց:

6.

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵԳԻՊՏՈՍ
ՓԱԽԶԻԼԸ:

Յիսուսի ծննդեան ժամանակ մի նոր և անսովոր աստղի առաջնորդութեամբ օր երեւաց արեւելքում, երեք մոգեր եկան Բեղզէմ նրան երկրպագութիւն տալու: Երբ

գտան նորածին մանկանը աստղի առաջնորդութեամբ՝ այրի մէջ մօր գրկում, երկրպագութիւն և ընծաներ տուին, ոսկի, կրնկրուկ և զմուռ, ու յետգարձան իրանց տեղը առանց Հերովդէսին յայտնելու մանկան ծննդեան տեղը՝ օրոնց պատուիրած էր իրան էլ յայտնել: Արովհետև Հերովդէս լսելով մոգերից թէ Հրէից նոր թագաւոր է ծնել, որին հրկրապագելու եկած էին, և երկիւղ կրելով որ չը լինի թէ մանուկը զօրանայ ու խլէ իւր թագաւորութիւնը, հրամայեց կոտորել Բեթղէմի գաւառի բոլոր երկու տարեկանից փոքր՝ երեխաներին, կարծելով թէ Յիսուսն էլ նրանց հետ կապանուի. սակայն Յովսէփ, հրեշտակի խօսքով, վեր առաւ Մարիամ կուսին և մանկանը ու փախաւ Նգիպոտս, ուր մնաց մինչև Հերովդէսի մահը, և յետոյ դարձաւ Քալիլիայ:

Յիսուսի մանկութեան ժամանակ պատահած նշանաւոր գործողութիւնները սրբանք են:

1. Նրա հրաշալի ծնունդը. հովուաց և

մոգաց երկրպագութիւնը: 2. Ութօրեայ
թշիւատութիւնը, 3. Քառասնօրեայ Տաճար
գալը, 4. Բեթղէհէմի կոտորածից ազատ-
ուիլը, և 5. Տասներկու տարեկան ժամա-
նակ Տաճարում վարդապետելը և շատերին
զարմացնելը:

7.

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՏԱՃԱՐՈՒՄ
ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԼԸ:

Յիսուս երբ տասներկու տարեկան դար-
ձաւ իւր ծնողների հետ Զատիկի տօնին
Երուսաղէմ գնաց: Երբ յետ էին դառնում՝
նա այնտեղ մնաց. Մարիամ և Յովսէփ
կարծում էին թէ իրանց ազգականների
հետն է, ու շատ չէին մտածում, բայց մի
օրուայ ճանապարհ գալուց յետոյ, նրան ոչ
մէկի մօտ չը գտան:

Յովսէփ ու Մարիամ Յիսուսին չը գտնե-
լու պատճառով շատ վշտացած՝ կրկին Երու-

սաղէմ դարձան, ու երեք օր պառելուց
յետոյ՝ Տաճարում գտան, որ դպիրների և
Ռաբբիների մօտ նստած նրանց լսում էր,
ու նրանց հարցեր էր տալիս, մինչև որ
նրա իմաստութեան վրա զարմանում էին:
Յիսուս իւր ծնողների հետ Նազարէթ դար-
ձաւ:

8.

ՅԻՍՈՒՍԻ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ, ՊԱՀՔԸ,
ՍԱՏԱՆԱՅԻՅ ՓՈՐՁՈՒԻԼԸ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ
ՄԱՀԸ:

Յիսուս երեսուն տարեկան հասակում՝
Զաքարիայի որդի Յովհաննէսից Յորդա-
նան գետում մկրտուեցաւ, և ջուրը սրբա-
գործեց: Մկրտուելու ժամանակ բացուե-
ցաւ երկինք, և Հոգին աղաւնու նման ի-
ջաւ երկինքից Յիսուսի վերայ և Հայր Աս-
տուած՝ վկայեց վերեւից՝ «Դա է իմ սիրելի

որդին, Որին ես հաճեցայ: Յիսուս Մկրտու-
 ունելուց յետոյ խոկոյն առանձնացաւ անա-
 պատ, քառասուն օր ու գիշեր ծով՝ պա-
 հեց, և թոյլ տուեց որ սատանան գայ իւր
 մօտ և փորձէ, որով օրինակ տուեց մեզ,
 իւր շնորհօք սատանայի փորձութեանցը
 յաղթելու: Յիսուս սատանայից երեք կերպ
 փորձուեցաւ: Նախ՝ ասաց սատանան՝ որ
 քարեր հաց փոխարկէ: Երկրորդ՝ Տաճա-
 րի աշտարակից ինքն իրան ցած ձգէ որ հա-
 ւատան թէ Աստուծոյ որդի է: Եւ երրորդ՝
 խոստացաւ նրան աշխարհիս բոլոր հարըս-
 տութիւնը ապա, եթէ իրան երկրպագու-
 թիւն անէ: Յիսուս խայտառակեց սատա-
 նայի խորամանկութիւնը և իւր մօտից հե-
 ռացրուց, ապա հրեշտակները մօտ եկան և
 սկսեցին նրան ծառայել:

Փամանակից յետոյ Յովհաննէս բանտարկ-
 ուեցաւ Հերովդէսից նրան յանդիմանելու
 համար, որ իւր եղբօր Փիլիպպոսի կին Հերով-
 դիան ապօրինի կերպով իրեն կին առած
 էր: Հերովդէայի գոլստը Հերովդիադան

իւր մօրից խրատուած՝ թագաւորից իւր
 կաքաւելու պարգև Յովհաննու գլուխն
 խնդրեց, անմիջապէս Յովհաննէս բանտում
 գլխատուեցաւ և գլուխը իբրեւ պարգև
 տրուեցաւ նրան, նա էլ տարաւ իւր մօրը
 տուեց, որի աշակերտները թողեցին մարմի-
 նը և եկան Յիսուսին աշակերտ եղան:

9.

ԱՌԱՔԵԼՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ, ՅԻՍՈՒՍ
 ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆԸ:

Երբ Յիսուս դարձաւ անապատից, ընտրեց
 տասներկու աշակերտներ որոց անուն-
 ներն են.

1. Սիմոն — Պետրոս.
2. Անդրէաս նրա եղբայրը.
3. Յակոբոս Մեծ — Չեբեթայի որդին.
4. Յովհաննէս նրա եղբայրը.
5. Փիլիպպոս.

6. Բարդուղիմէոս.
7. Թովմատ.
8. Մատթէոս.
9. Յակոբոս փոքր — Ալփիան.
10. Թադէոս. — Ղէբէոս կամ Յուդայ.
- («Լ Իսկարիովայի»):
11. Սիմոն Կանանացի.
12. Յուդա Իսկարիովտացի:

Եւ անուանեց առաքեալ. որովհետեւ պիտի ուղարկէր բոլոր աշխարհ իւր Աւետարանը մարդկանց քարոզելու, փրկութեան ճանապարհը ուսուցանելու, և ցոյց տալու նրանց թէ՛ ինքն է Մէսիայն, այսինքն Աստուած մարդկանց հետ հաշտեցնողը: Քրիստոս իւր քարոզութեամբ սուրբերեցրեց մարդկանց, առաքինութիւն գործել, և հաւատալ, որ ինքն է Աստուծոյ որդին, և պատուիրեց մկրտուիլ և սրբուիլ, արքայութեան ժառանգորդ լինելու համար:



10.

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՋՈՒԹԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻՆ:

Յիսուս իւր մօր հետ Գալիլիացւոց Կաֆաքալաքում հարսանիք հրաւիրուած լինելով, այնտեղ առաջին հրաշքը գործեց ջուրը գինի փոխելով:

Զատկի տօնին գնաց Երուսաղէմ, և տեսաւ սր Աստուծոյ Տաճարին վայելուչ յարգանք չէին տալիս, և շինել էին առուտուրի տեղ, առաւ չուանեայ խարազան, և բոլորին էլ տաճարից դուրս արաւ:

Յիսուս շրջեց իւր աշակերտների հետ Յուդայի զանազան կողմերը, և քարոզեց ամեն տեղ:

Գնաց Կափառնայում, բժշկեց հարիւրապետի որդին, և շատ ցաւեր և հիւանդութիւններ, և նրա համբաւը հռչակուեցաւ ամեն տեղ, բայց Փարիսեցիները նախան-

ձեւով խօսում և խորհում էին նրա համար չարութիւններ:

11.

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՉՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻՆ:

Յիսուս՝ իւր քարոզութեան երկրորդ տարին կրկին գնաց Երուսաղէմ, բժշկեց երեսուն ութ տարուայ անգամաւոյժին Պրօպատիկէ աւագանի սրահում: Դարձաւ Գալիլիայ, շաբաթ օրը սովորեցնում էր Կափառնայումի մէջ. և բժշկելով մէկ մարդու գօսացած ձեռք՝ ցոյց տուեց Փարիսեցւոց, թէ շաբաթ օրը բարի գործ անելը արգելուած չէ: Փարիսեցիք և կարգացողները այս տեսնելով շատ զայրացան, մինչև որ նրան կամենում էին սպանել: Յիսուս հեռացաւ մօտիկ սարը աղօթելու, շատ ժողովուրդ հետևեցին նրան: Սարից երբ ցած իջաւ բժշկեց հիւանդներին, խօ-

սում էր իւր աշակերտների և ժողովրդեան հետ կենաց բանը:

Յիսուս կրկին դարձաւ Կափառնայում, բժշկեց հարիւրապետի ծառային, Նային քաղաքում յարութիւն տուեց մի աղքատ այրի կնոջ մեռած որդուն:

Քարոզութիւնից և դանազան հրաշքներից յետոյ մի անգամ երբ Յիսուս նաւով անցեր էր կենում Գալիլիայի ծովակի միւս կողմը, քնած ժամանակ՝ վերկացաւ սաստիկ քամի, ամենքը վախեցան. աշակերտները զարթեցրին նրան և օգնութիւն էին խնդրում: Յիսուս վերկացաւ, սաստեց քամուն և հանգարտուեցաւ. մտաւ Գերգեսացւոց երկիրը, բժշկեց դիւահարներին, յարութիւն տուեց Յայրոս ժողովրդապետի մեռած աղջկան, բժշկեց երկու կոյրեր Նազարէթի ճանապարհի վրայ: Յիսուս մանէր գալիս Գալիլիացւոց քաղաքները և օգնում էր ամենքին, ոչ մէկ նեղացածի բացասութիւն չէր անում, այլ ամենին ցոյց էր տալիս կարեկցութիւն:

Յիսուս գնաց բեթսայիդայի անապատը,
հինգ հացով և երկու ձկնով հինգ հազար
հոգի կերակրեց, և հացի մնացորդը տաս-
ներկու քիթից լիքը աւելացաւ:

12.

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՋՈՒԹԵԱՆ
ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻՆ:

Քարոզութեան երրորդ տարին, Յիսուս
պատէքի ժամանակ գնացած էր Տիւրոսի
և Սիդոնի ծովի ափը. Մի քանանացի կին
գուրս եկաւ Քրիստոսի առաջ՝ խնդրում
էր որ բժշկէ իւր աղջիկը հիւանդութիւ-
նից: Յիսուս լսելով նրա աղաղակը և տես-
նելով նրա հաւատը՝ ասաց. կ'ի՛ն դու, մեծ
է քու հաւատը, թող լի՛նի քեզ. ինչպէս
որ կամենում ես. և բժշկուեցաւ աղջիկը:
Յետոյ գնաց Գալիլիայի ծովի ափերում
եղած քաղաքները և բժշկեց շատ հիւանդ-

ներ, կաղեր, կոյրեր և խուլեր: Այս տեղ
եօթն հացով և մի քանի ձկնով կերակրեց
չոր սհազար հոգի՝ բացի կանայք ու երեխա-
ներն: Փիլիպպիայի Վեսարիա քաղաքում
յայտնեց աշակերտներին իւր մասին, թէ
մարդկային ազգը փրկելու եկել է, և առա-
ջուց պատմեց իւր չարչարանքը, մահը և
յարութիւնը:

13.

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՊԱՅԾԱԱՌԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ:

Յիսուս Քրիստոս առաւ իւր աշակերտ-
ներէից Պետրոսին, Յակոբոսին և Յովհան-
նէսին, տարաւ թափօր սարը, ցոյց տուեց
նրանց իւր Աստուածային փառքը — լուսե-
ղէն դէմք ընդունեց, երեւեցան նրան Մով-
սէս և Նղիա որ խօսում էին այն անցքե-
րի վրայ, որ պիտի պատահէին իւր հետ
Նրուսաղէմում. և ահա ամպը հովանի ե-

ղաւ նրան. ամպից ձայն լսուեցաւ. « Դա է իմ սիրելի որդին, Դրան լսեցէք »: Երբ սարից իջան, կրկին պատմեց աշակերտներին իւր չարչարանքը և մահը: Յիսուս կալիառնայուժի մէջ տուեց իրանից պահանջուած հարկը, յանդիմանեց աշակերտներին որ վիճում էին մեծ լինելու մասին: Երբ Յիսուս Տաճարը եկաւ, սկսեց քարոզել Տաճարումը. բարկանում էին Հրէաները, և ուզում էին քարկոծել, բայց նա հեռացաւ Տաճարից, և անցաւ Սամարիայ, ընտրեց եօթանասուն աշակերտներ, և ուղարկեց զանազան քաղաքների, Աւետարանը քարոզելու համար: Պատէքի չորրորդ օրը Յիսուս գնաց Երուսաղէմ, մտաւ փարիսեցի Սիմոն իշխանի տունը շաբաթ օր, բժշկեց ջրգողեալին: Այս ճանապարհորդութեան միջոցին բժըշկեց տասն բորոտներ, և Բեթանիայում յարութիւն տուեց չարս օրուայ մեռած Ղազարոսին, որով շատերը հաւատացին իրան:

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ ԵՐԿՐԻ ՎԵՐԱՅ:

1. Նա ոտքով ման եկաւ Հրէաստանի քաղաքները և քարոզեց:

2. Չունէր հաստատ բնակարան, այլ ինչ տեղ մթնում էր՝ այն տեղ էր կենում, թէ շինութեանց մէջ, թէ անապատներում և թէ լեռներում:

3. Խղճում էր հիւանդներին և մեղաւորներին՝ ամենքի վրայ առհասարակ գութ ունէր, և չէր զզվում մեղաւորների հետ հաց ուտելուց:

4. Նա գնում էր հրաւերների, ինչպէս Կանայ Գալիլիացւոց հարսանիքը, և Մատթէոս մաքսաւորի և Սիմոն բորոտի տունը:

5. Անդադար քարոզում էր հրապարակներում, տներում, լեռների վրայ, անապատում և ծովի վրայ. իսկ շաբաթ օրերը գնում էր Հրէից ժողովարանը, քարոզում և մեկնում էր Ս. Գիլբը:

6. Հանգստութիւն չունէր ժողովուրդի ձեռքից, այնպէս որ շատ անգամ չէր կարողանում հաց ուտել:

7. Ուսուցանում էր իշխանութեամբ, և ոչ սրպէս Հրէից ըարունիներն ու կարգացողներն:

8. Անաչառապէս նախատում էր փարիսեցիներին, դպիրներին և օրէնագէտներին. և այս պատճառով նրանք չէին սիրում Յիսուսին:

9. Ժողովուրդի հետ խօսում էր առակներով, ու առանձին մեկնում էր իւր աշակերտներին:

10. Երկայնամտութեամբ համբերում էր աշակերտաց տգիտութեան և փառասիրութեանը, և խրատում էր նրանց:

11. Պարապ ժամանակ, մանաւանդ գիշերով միշտ, ու երբեմն մինչև անգամ արտասուք թափելով, աղօթք էր անում:

12. Համբերում էր փարիսեցիների և և կարգացողների անարգանացը, որ կոչում էին իրան ուտող, արբեցող, ղիւա-

հար, մեղաւորների և մաքսաւորների բարեկամ:

13. Սահմանեց այնպիսի օրէնք, որ յաւիտեան համեմատ են ժամանակի հանգամանքներին, և մարդու բարոյական և կրօնական կեանքին:

14. Ատում էր աշխարհի փառքը, վայելչութիւնը և մեծութիւնը, և ամենին այն էր քարոզում. մանաւանդ իւր աշակերտներին:

15. Սիրում էր Հրէից ազգը, երուսաղէմ քաղաքը, և լաց էր լինում նրա վրայ՝ տեսնելով նրա ներկայ և ապագայ թշուառութիւնները:



ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆՅ
ՀԱՄԱՌՈՏՈՒԹԻՒՆԸ:

Յիսուս Քրիստոս մեր նախածնողաց սկզբ-
նական մեղքից մեզ ազատելու համար, ե-
կաւ աշխարհ, յայտնեց իւր անձը քարոզու-
թեամբ և վարդապետութեամբ, որով ու-
սուցանում էր մարդկանց որ ապաշխարեն,
հեռու մնան մեղքերից, և փախչին ամեն
տեսակ մոլութիւններից, բարի գործ գոր-
ծեն, Աստուծոյ կամքը կատարեն, միմեանց
սիրեն, ամեն նեղութեանց համբերեն, վեր
առնեն խաչը—չարչարան,՝ արգարութեան
իւր համար և գնան ետեւից:

Նա իւր Աստուածային անսահման կարօ-
ղութիւնը յայտնեց իւր հրաշագործու-
թիւններով, բժշկում էր առանց դեղի և
պատրաստութեան, շուտ՝ հրապարակում,
բազմութեան առաջ, հաւատացեալների,
անհաւատների և թշնամիների ներկայու-

թեանը, հրաշագործութիւնները կատա-
րում էր նա՝ միայն խօսքով:

Նա ջուրը գինի փոխեց, մեռեալներին
յարութիւն տուեց, կուրերին լուսաւորեց,
կաղերին ոտք, խուլերին լսել, համբերին
խօսիլ տուեց, դեւերին հալածեց, հիւանդ-
ներին բժշկեց, ծովի վրայ գնաց ինչպէս
ցամաքի վրայ, քամուն և ծովի ալիքներին
սաստեց, երկու անգամ սակաւ հացով հա-
զարաւոր մարդկանց կերակրեց ևւն:



ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀԱՆԳԻՍՈՎ
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՄՏՆԵԼԸ:

Յիսուս Քրիստոս մարգարէների գուշա-
կութեան համաձայն իշով Երուսաղէմ
գնաց, քաղաք մտնելու ժամանակ բազմու-

Թիւնը գնաց նրա առաջ՝ ազադակելով. «Ու-
սաննա, Դաւթի որդի օրհնեալ որ գաս
Աստուծոյ անուանով, ովսաննա ի բարձունս»:
Ոմանք իրենց շորերը փռում էին ճանա-
պարհի վերայ և ոմանք արմաւենւոյ և ձի-
թենւոյ ճիւղերը կտրատում և մատուցա-
նում էին նրան. այդպիսի հանդիսով մտաւ
Տաճարը՝ դուրս արաւ բոլոր առուտուր
անողներին, և այն երեկոյ գնաց մերձակայ
Բեթանիա գիւղը:

17.

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԽՈՐՀՐԴԱԽՈՐ
ԸՆԹՐԻՔԸ:

Բաղարջակերաց տօնի առաջին օրը Յիսուս
երուսաղէմում իւր աշակերտներին հետ գնաց
մէկ վերնատուն, ուր պատրաստած էր Ձա-
տիկը, երբ նոռեցան սեղան՝ սկսեց մխիթա-
րել և քարոզել նրանց, պատմեց ամեն անց-

քը, որ պիտի կրէր այն օրերումը և յայա-
նեց որ Յուդան իրեն պիտի մատնէ, լուաց
ամենքի ոտները, տալով հեզութեան և սի-
րոյ օրինակ, ապա առաւ հաց՝ օրհնեց, և
տուեց աշակերտներին ասելով. «Առէք կե-
րէք, այս է իմ Մարմինս». նոյնպէս առաւ
գինին գոհացաւ և ասաց. «Արքէք (խմե-
ցէք) սրանից ամենքդ, այս է իմ նոր ուխ-
տի Արիւնը. այս արէք իմ յիշատակի հա-
մար»: Ընթրիքը աւարտելուց յետոյ գնաց
Ձիթենեաց սարը:

18.

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆԸ:

Յուդա՝ խոստացել էր քահանայապետ-
ներին մատնել Յիսուսին նրանց ձեռքը հ-
րետուն արծաթով. գիշերը մեծ բաղմու-
թեամբ եկաւ Յիսուսի մօտ, երբ նա աղօ-
թում էր Գեթսեմանի պարտիզում, և

Համբուրեց նրան՝ ասելով ողջ լեր վարդապետ. որովհետեւ մատնութեան նշան համբոյրն էր տուել: Բռնեցին Յիսուսին ու տարան քահանայապետի մօտ. իսկ աշակերտները թողին նրան ու վախան, միայն Պետրոս հեռուից գնում էր ետեւից: Երբ հասան քահանայապետի մօտ, Հրէաներն սկսեցին սաստիկ չարախօսութիւն անել, հարցրեց քահանայապետը՝ «Դ՞նչ ես Աստուծոյ Որդին»: Յիսուս պատասխան տուեց «Դու ասացեր, թէ ես եմ. և թէ, կըրտենես Աստուծոյ որդւոյն նստած Հօր աջ կողմը»: այս խօսքի վրայ գոռացին ամենքը՝ թէ մահապարտ է, սկսեցին նախատել և ծեծել նրան:

19.

ԳԵՂԱՏՈՍԻ ՎՃԻՌՈՂ ՅԻՍՈՒՍԻ ՀԱՄԱՐ:

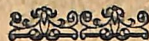
Առաւօտեան տարան Յիսուսին Պիղատոսի մօտ: ամբողջը սկսեց չարախօսել նրանից:

Թէպէտ Պիղատոս իմացաւ նրա անմեղութիւնը և կամենում էր արձակել, բայց ժողովուրդը գրգռուած քահանայապետներից և կարգացողներից՝ աղաղակեց՝ «Խաչ հանիր դրան, ապա թէ ոչ՝ ոտքի կը գանգնեցնէ ժողովուրդին բոլոր Հրէստան սկսած Գալիլիայից մինչի այս տեղ»: Պիղատոս երբ լսեց թէ Յիսուս Գալիլիացի է՝ և Հերովդէոի իշխանութեան ներքոյ, ուղարկեց նրան Հերովդէոսի մօտ: Հերովդէոս երբ տեսաւ Յիսուսին ուրախացաւ, բայց Յիսուս լռել էր, և ոչինչ չէր խօսում. այն ժամանակ Հերովդէոս անարգեց ու յետ ուղարկեց Պիղատոսի մօտ: Սա տեսնելով թէ ոչինչ չէ կորոզանում օգնել, այլ տւելի խռովութիւն է ընկնում ժողովրդի մէջ, առաւ ջուր, լուաց ձեռները՝ ասելով. «այդ արդար մ'րդ ու արիւնից ես ազատ եմ»: և նրանք աղաղակեցին. «Դրա արիւնը մեր և մեր որդւոց վրայ»: Ապա Պիղատոս հրամայեց խաչել:

ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԽԱՉԵԼՈՒԹԻՒՆԸ:

Այն ժամանակ Հրէաները պատեցին Յիսուսի չորս կողմը, որը ապտակում էր, որը խփում, որը հայհոյում էր. հագցրին կարմիր շորեր, և փշէ պսակ գրին գլխին, ու տարան Գողգոթայ սարը խաչեցին, և երկու աւազակներ էլ նրա աջ ու ձախ կողմը: Աջակողմեան աւազակը խոստովանեցաւ իւր մեղքերը և ստացաւ արքայութիւնը: Յիսուս խաչի վրայ աղօթում էր իրեն խաչողների համար, միտիթարում էր իւր մօրը, տալով իւր փոխանակ նրան որդի՝ իւր սիրելի աշակերտ Յովհաննէսին: Յիսուս ջուր ուղեց, և տուին նրան քացախ ու լեզի: Օրուայ վեց (12) ժամից մութը բռնեց երկիրը մինչև ինն (3) ժամը. արեգակը խաւարեցաւ: Յիսուս տեսնելով որ սմեն բան կատարուած է, աղաղակեց բարձր ձայնով՝ « Հայր, քո ձեռքդ եմ աւանդում հոգիս », և աւան-

դեց հոգին: Այդ ժամանակ շարժեցաւ երկիրը, ճաքճաքուեցան քարերը, տաճարի վարագոյրը վերեւից մինչի վայր մէջ տեղից պատառուեցաւ, գերեզմանները բացուեցան, և շատ սրբոց մարմիններ յարութիւն առան, ու մտան սուրբ քաղաքը (Երուսաղէմ) և շատերին երեւցին: Երբ զինուորներից մէկը գեղարդով ծակեց Յիսուսի կողքը, բղխեց արիւն և ջուր ի նշան նրա կենդանութեան և Աստուածութեան: Յիսուս Քրիստոսի Հոգին մարմնուց բաժանուեցաւ, բայց Աստուածութիւնը թէ Հոգուց և թէ մարմնուց անբաժան մնաց, Յիսուս հոգւով իջաւ դժոխք, աւերեց և գերեալ հոգիքը ազատեց և մենք նրա արեան քնով փրկուածներս պարտական ենք նրա անտանելի չարչարանքը միշտ մեր աչքի առաջ ունենալով լինել նրա շաւիղներին հետևող, մեր հոգւոյ և մարմնոյ օգտի և փրկութեան համար:



ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԹԱՂՈՒՄԸ:

Արեմաթացի Յովսէփ, որ ծածուկ Յիսուսի աշակերտ էր, Պիղատոսի թոյլտուութեամբ, Նիկողիմնոսի հետ. երեկոյեան դէմ խաչից վայր իջուցին Յիսուսի սուրբ մարմինը, և մաքուր կտաւով ու անուշահոտ խնկերով պատեցին՝ ժայռի մէջ փորած նոր գերեզմանի մէջ թաղեցին և գերեզմանի դուռը մի քարով փակեցին, պահպանութեան համարմամբ զինուորներ թողին, որովհետեւ Հրէայք աղաղակեցին Պիղատոսին այդ զգուշութիւնը անելու, սր չը լինի՞ր թէ Յիսուսի մարմինը աշակերտները գողանան ու յետոյ ասեն ժողովրդեան թէ՛ յարութիւն առաւ:



ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱԼԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Յիսուս Քրիստոս մեռնելուց երեք օր յետոյ Յարութիւն առաւ, գերեզմանից դուռն ելաւ լուսապայծառ կերպով: Յարութեան ժամանակ պահապանների վրայ սարսափ տիրեց, քայց հրէաներից կաշառք սաացան՝ որ այդ հրաշալի համբուր չը հրատարակեն:

Քրիստոսի յարութիւնը հրեշտակն աւետեց նախ առաւօտեան վաղ գերեզման եկող իւղաբեր կանանց, և պատուիրեց որ նրա աշակերտներին իմաց անեն. ապա ինքն Յիսուս երեւեցաւ լաց լինող Մարիամ Մագդաղենացուն, և իւղաբեր կանանց: Սրանց պատմելովը առաքեալները չը հաւատացին. Պետրոս և Յովհաննէս անձամբ գնացին գերեզման, երբ գերեզմանը դատարկ տեսան, տրոմած յետ դարձան, մինչև որ Յարութեան Յիսուս քանիցս երեւեցաւ աշակերտաց: Երբ նոքա միանգամ վերնատան

մէջ դռները փակած միասին էին, բացի
Թովմասից, եկաւ Յիսուս նրանց ողջունեց
և ծանօթութիւն տուեց: Թովմասին երբ
պատմեցին չը հաւատաց: Ութն օրից յետ
Թովմաս էլ նրանց հետ եղած ժամանակ՝ Յի-
սուս կրկին երեւեցաւ առաքեալներին, և
Թովմասի անհաւատութիւնը յանդիմանեց
և իւր վերքերը շօշափել տուեց. մէկ ուրիշ
անգամ էլ Յիսուս Տիբերեայ ծովի մօտ երե-
ւեցաւ: Սրանք ամենքն էլ, այդ ճշմարտու-
թիւնը հաստատելու համար, իրանց կեան-
քերը նուիրեցին, արիւնները թափեցին, ու
իրանց արած հրաշքներով՝ ճշմարտութիւնը
հաստատեցին ու աշխարհիս Քրիստոնէու-
թեան ծանօթ արին:

23.

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ:

Քրիստոս Յարութիւն առնելուց յետոյ՝
քառասուն օր մնաց երկրիս վրայ, շուտ

շուտ առաքելոց երեւում և խրատում էր
նրանց, վերջին անգամ քառասներորդ օրը
առաքելոց տարաւ ձիթենեաց լեռը և
պատուիրեց Նրուսաղէմից չը հեռանալ, մին-
չև որ խոստացած ս. Հոգին ուղարկէ, որ
ուսուցանէ և յիշեցնէ այն ամեն բաները,
ինչ որ ինքը խօսել էր նրանց հետ: Օրհնեց
և պատուիրեց գնալ ընդ ամենայն աշխարհ
քարոզել և մկրտել, խոստանալով ցկատու-
րած աշխարհի՝ նոցա հետ լինել. նրանց աչքի
սառժ՝ երկնի հաճաքյաւ, և Հօր աջ կողմը
նստաւ:

24.

Ս. ՀՈԳԻՈՅ ԳԱԼՈՒՍՏԸ, ԱԻՆՏԱՐԱՆԻ
ՔԱՐՈՉՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՔԵԼՈՅ ԶԵՌՔՈՎ:

Քրիստոսի համբառնուլուց յետոյ՝ տա-
քեալները բոլորը միասին Նրուսաղէմ դար-
ձան և սպասում էին Փրկչի խոստացած ս.
Հոգւոյ գալստեանը, և Յուդայի փոխարէն

վիճակով Մատաթիային ընտրեցին առաքեալ: Համբարձման տասներորդ օրը, որ է (Պենտեկոստէ) յիսներորդ օր Զապէի, կէս օրից երեք ժամ առաջ. ս. Հոգին իջաւ վերնատան մէջ, սաստիկ քամի փչելու ձայնով և հրեղէն լեզուների ձևով, ուր ժողովուած էին առաքեալները, և ուրիշ հաւատացեալներ, բոլորը հարիւր քսան հոգի, նրանց մտքերը իմաստութեամբ, սրտերը Աստուծոյ սիրով լցրեց, այլ և այլ լեզուներ խօսելու, հրաշքներ անելու շնորհք տուեց. այնպէս որ Պետրոսի առաջին և երկրորդ քարոզութեամբ. 5000 հոգի Քրիստոսին հաւատացին: Առաքեալք սկսեցին այնուհետև ս. Աւետարանը քարոզել, նախ՝ Հրէից և ապա հեթանոսաց, ինչպէս որ Քրիստոս իրենց պատուիրած էր: Առաքեալք մարդկանց այս Աւետիսն էին տալիս թէ Աստուած, Քրիստոսի միջնորդութեամբ, հաշտուեցաւ մարդկային ազգի հետ, բայց Հրէից մեծ մասը չհաւատաց ու անդարձ մնաց: Ամենից առաջ Քրիստոս Աստուած դաւանողներից նահա-

տակուեցաւ ս. Ստեփաննոս եօթը սարկաւագներէից մէկը, որ Հրէից անհաւատութիւնը իրենց երեսներին էր տալիս: Երբ Հրէայք նրան քարկործումէին, նա քարկոծողների համար աղօթում էր, և նրանց մեղաց Աստուածանից թողութիւն էր խնդրում. սրա մահուանը գործակից էր նաև Տարսոնացի Սաւուղը, որ յետոյ Պօղոս կոչուեցաւ: Հաւատացեալներից շատերը երկիւղ կրելով հրէից հալածանքից, ցրուեցան Հրէաստանի և Սիրեայի կողմերը, ուր և տարածեցին քրիստոնէութիւնը: Փիլիպպոս սարկաւագ մկրտեց Սամարացիներին. Երուսաղէմայ եկեղեցին ուղարկեց այն տեղ Պետրոսին և Յովհաննէսին, որ աղօթք անելով և ձեռք դնելով նրանց վրայ՝ ստատացան ս. Հոգւոյ շնորհքը: Նոյնպէս և ուրիշները հաստատեցին Ղաճաճկոսում եկեղեցի:

ՊՕՂՈՍԻ ԴԱՐՁԸ:

Դամասկոսի եկեղեցին բազմադարեւ Պօղոսի դարձով: Պօղոս սաստիկ պաշտպան էր Մովսիսական օրինաց, և հալածող Քրիստոսի եկեղեցուն: Երբ գնում էր Դամասկոս քահանայապետի հրամանով՝ քրիստոնէութիւնը ջնջելու, յանկարծ ճանապարհին փայլաւակեց երկնքից նրա վրայ մի այնպիսի սաստիկ լոյս՝ որ նա սարսափեծ գետին ընկաւ ու կուրացաւ, լսեց երկնքից ահաւոր ձայն թէ՛ «Սաւուղ Սաւուղ, ինձ ինչի՞ ես հալածում»: և կրկին լսեց. «Ես նազովրեցի Յիսուսն եմ»: Սաւուղ դողալով հարցրուց. «Տէր ի՞նչ ես կամենում որ անեմ»: Յիսուս պատասխանեց. «Վեր կաց, գնա՛ քաղաք ինչ որ անելու ես, կասեմ»: Սաւուղ վերկացաւ, աչքերը բաց ոչինչ չէր տեսնում, նրա ձեռքը բռնած Դամասկոս տարան, այնտեղ, նա երեք օր ոչինչ չը կերաւ,

շարունակ աղօթում էր: Մտաւ նրա մօտ Յիսուսի աշակերտներից մէկը որի անունը Անանիա էր, Աստուծոյ հրամանով ձեռքը Սողոսի աչքերի վրայ դրեց և իսկոյն բացուեցան, նա մկրտուեցաւ Անանիայից (37 թ.) և առաքելոց կարգը դասուեցաւ, ու բոլոր առաքեալներից աւելի եռանդոտ էր Քրիստոսի հաւատը տարածելու մէջ, Աւետարանը քարոզեց և հրաշքներ գործեց:

ԵԿԵՂԵՅԻՆ ԿԵՍԱՐԻԱՅՈՒՄ:

Պետրոս առաքեալ Յուդպէ քաղաքում, առանձին աղօթելու ժամանակ եղաւ նրան Աստուածային յայտնութիւն հեթանոսներին դէպի քրիստոնէութիւն կոչելու, երկնքից կախուած կտաւէ զամբիւղի օրինակով, որ լիքն էր զանազան գազաններով, անասուններով և թռչուններով, և երկնա-

յին ձայնը հրամայում էր Պետրոսին մորթել և ուտել: Հագիւ թէ աւարտուեցաւ տեսիլքը, երբ առաքեալը տեսաւ իւր մօտ երեք մարդիկ ուղարկուած Հռովմայեցի հարիւրապետ Կուռնէլիոսից, որ աստուածովախ ու բարեգործ մարդ էր, հրեշտակի խօսքով խնդրում էր Պետրոսից գալ Կեսարիայ, որ լսէ նրանից հոգւոյ փրկութեան բանը: Ս. Հոգին Պետրոսին հրամայեց գնալ աներկիւղ, և երբ Պետրոս մտաւ Կուռնէլիոսի մօտ և սկսեց քարոզել Քրիստոսի տնօրէնութիւնները, և Յիսուս Քրիստոսով փրկութիւնը, ամենքն էլ լցուեցան ս. Հոգւով, և մկրտեց նրանց:

27.

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱՆՏԻՈՓՈԻՄ:

Երուսաղէմի եկեղեցին լսեց որ Ստեփանոսի նահատակուելուց յետոյ մի քանիսը հաւատացեալներից, հալածանքից ցրուած-

ները՝ Անտիոքում եկեղեցի են հիմնել, ուղարկեց Բառնաբասին, որ աւելացրուց այնտեղ հաւատացեալների թիւը և յետոյ Պօղոսի յետ միասին՝ մէկ տարի աշխատեցին կարգաւորել այս եկեղեցին (39 թ.) և Անտիոքում ամենից առաջ ընկալան քրիստոնէայ անունը:

28.

ՊՕՂՈՍ ԱՌԱՔԵԼՈՅ ՀԱՍՏԱՏԱԾ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ:

Անտիոքում եկեղեցին հաստատելուց յետոյ՝ Պօղոս երեք ճանապարհորդութիւն արաւ և քրիստոնէութիւնը տարածեց: Առաջին ճանապարհորդութիւնը արաւ Բառնաբասի հետ (45 և 46 թ.) և հաստատեցին եկեղեցիներ Կիպրոսի և փոքր Ասիայի նահանգների մէջ: Երկրորդ ճանա-

պարհորդութեան ժամանակ բաժանուեցաւ նրանից Բառնաբաս: Պօղոս նախ այցելութիւն արաւ իւր հիմնած եկեղեցիներին, կրկին հիմնեց եկեղեցիներ Մակեդոնիայում և Յունաստանում: Երբօրդ ճանապարհորդութեան ժամանակ՝ քարոզելով Եփեսոսում երկու տարուց աւելի, տարածեց Աւետարանը Ասիայի բոլորութեան մէջ, և յետոյ այցելութիւն անելով եկեղեցիներին՝ գնաց Երուսաղէմ՝ (66 կամ 68 թ.) և հաղիւթէ ազատուեցաւ Հրէաներից սպանուելուց: Հռովմայեցւոց հազարապետը ազատեց նրան մահից՝ և ուղարկեց Կեսարիոյ Փիլիքս դատաւորի մօտ: Այստեղ երկու տարի շղթայակալ մնաց բանտում, և յետոյ Փիլիքսի յաջորդ Փետրոս դատաւորի առաջ՝ Ագիպպա թագաւորի ներկայութեան՝ կայսեր բողոքեց: Պօղոս կոչուեցաւ հեթանոսների առաքեալ, հալածուեցաւ, քարկոծուեցաւ, ծեծուեցաւ, բանտարկուեցաւ և աքսորուեցաւ, և վերջապէս Ներոն անօրէն թագաւորի ժամանակ

գլխատուեցաւ, 67 կամ 68 տարեկան հասակում:

29.

ՄԻԻՍ ԱՌԱՔԵԼՈՅ ՀԻՄՆԱԾ ԵԿԵՂԵՑԻՔ
ԵՒ ՆՐԱՆՑ ՎԱԽՃԱՆԸ:

Միւս առաքեալները և եօթանասուն աշակերտները ճանապարհորդութիւն արին զանազան կողմեր Աւետարանը քարոզելու: Պետրոս քարոզեց Հրէաստանում, Գաղատիայում, Պոնոսում, Փռիւգիայում, Կապադովկիայում, Պարսկաստանում, Ասորեստանում, և Ներոնի ժամանակ գլխիվայր խաչուելով մեռաւ, ինչպէս որ Քրիստոս ակնարկած էր: Թագէոս հիմնեց եկեղեցիներ Եգիպտոսում և Հայաստանում: Մարկոս՝ Աղէքսանդրիայում, Թովմաս քարոզեց Պարթևաց, Մարաց, Պարսից և Հնդկաց: Անդրէաս՝ Սկիւթացւոց: Բարդուղիմէոս՝ Հայաստանում: Այսպէս և միւսները տարա-

ծեցին ամեն տեղ քրիստոնէական հա-
ւատը իրանց քարոզութեամբ, արիւնով և
նահատակութեամբ: Բոլոր առաքեալներից
առաջ նահատակուեցաւ տեառնեղբայր Յա-
կոբոս փոքր՝ Երուսաղէմայ Եպիսկոպոսը,
որ՝ Յիսուսի՝ Աստուծոյ որդի լինելը հրա-
պարակաւ իոստովանուելու համար՝ Հրէ-
պո Տաճարի աշտարակից ցած գլորեցի: Ու
սպանեցին: Մատաթիա առաքեալը Երու-
սաղէմում քարկոծուեցաւ ու մեռաւ:
Մատթէոս՝ Աւետարանը Հրէից և Եթովպա-
ցոց քարոզեց, և սրով նահատակուեց:
Բարդուղիմէոս Հայաստան՝ մորթազերծ ե-
ղաւ ու գլխատուեցաւ: Անդրէաս՝ Յունաս-
տանում խաչուեցաւ: Թովմաս՝ Աւետարանը
Մարաց ու Պարթևաց քարոզեց, ու տիգսլ
խոցուեցաւ և մեռաւ: Փիլիպպոս՝ Սկիւ-
թացոց և Փոխլգացոց քարոզեց, քար-
կոծուեցաւ սւ խաչուեցաւ: Սիմոն՝ ու Թա-
դէոս առաքեալները՝ քրիստոնէութեան
գրոշը մինչև Պարսկաստան հասցրին ու այն-
տեղ նահատակուեցան, Այսպէս էլ բոլոր

Առաքեալները՝ բացի Յովհաննէս աւետա-
րանչից ամէնքն էլ մարտիրոսական մահուամբ
մեռան, ու իրանց արիւնով հաստատեցին
Քրիստոսի սուրբ եկեղեցին:

Յովհաննէս աւետարանիչը՝ Յիսուսի սի-
րելի աշակերտը, Ս. Աստուածածնի հետ
Եփեսոսում մնաց, Փոքր Ասիայի եկեղեցի-
ներին այցելութիւն արաւ, յետոյ Դոմետի-
անոսի հալածանաց ժամանակ՝ Պադմոս կղզ-
իին աքսորուեցաւ, ու սուրբ Հոգւոյ ազդե-
ցութեամբ իւր Աւետարանը և Յայտնու-
թեան գիրքը գրեց: Կրկին Եփեսոս դարձաւ,
և մեռաւ խաղաղ մահուամբ՝ Քրիստոսի
ծնուելուց 100 տարի յետոյ:



ՅԱՆՆ ԲՈՂՈՐ ԳԼԽՈՑ.

	Երես.
1. Աստուած	1
2. Ս. Երրորդութիւն	3
3. Աշխարհի ստեղծումը	4
4. Դարձեալ ստեղծագործութեան վրայ	5
5. Հրեշտակներ և դևեր	7
6. Մարդիկ	8
7. Ադամ, Եւայ և Նրանց մեղքը	10
8. Ադամի ու Եւայի պատիժը	12
9. Մեսիայի գալու խոստանալը	13
10. Մարդկանց վիճակը աշխարհի ստեղծուելուց մինչև ջրհեղեղը	14
11. Ջրհեղեղը	16
12. Աշտարակաշինութիւնը եւ լեզ- ուաց բաժանումը	18
13. Կռապաշտութեան սկիզբը	19
14. Աբրահամի կոչումը	20
15. Աստուծոյ ուխտը Աբրահամի հետ	20
16. Աստուծոյ հիւր գալը Աբրահամի մօտ	21

17. Սողոմ — Գոմորի կործանումը	22
18. Իսահակի զենումը	23
19. Իսահակի ամուսնութիւնը և որ- դիքը	24
20. Յակոբի Միջագետք գնալը և Նրա որդիքը	26
21. Յովսէփի վաճառուիլը	28
22. Յովսէփը Եգիպտոսում	29
23. Յովսէփի եղբայրների Եգիպտոս գալը	31
24. Յակոբի Եգիպտոս գալը	31
25. Յակոբի և Յովսէփի մահը և Իս- րայէլացւոց չարչարանքը Եգիպ- տոսում	32
26. Մեկքիսեդէկ	34
27. Յովբ	35
28. Մովսէսի ծնունդը և փախուստը	36
29. Մովսէսի դեսպանութիւնը Փարա- ւօնի մօտ	38
30. Իսրայէլացւոց ելքը — պատեր. — Փարաւոնի կորուստը	39
31. Տասն պատուիրանքները	41

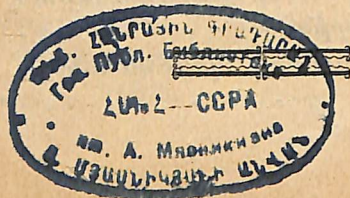
32. Եկեղեցական և քաղաքական օրէնք	43
33. Քառասնամեայ ճանապարհորդութ.	46
34. Հրէից ազգի աւետեաց երկիր մօտելը և Յեսու Նաւեան . . .	48
35. Դատաւորաց ժամանակ . . .	51
36. Հրէից ազգի առաջին Թագաւորները, Սաւուղ, Դաւիթ և Սուլումն	56
37. Յուդայի Թագաւորութիւնը . . .	60
38. Իսրայէլի Թագաւորութիւնը . . .	62
39. Իսրայէլացիք Բաբելացւոց իշխանութեան ներքոյ . . .	65
40. Տօբիթ և Նրա Տօբիա որդին . . .	68
41. Յուդիթ . . .	71
42. Հրէաները Պարսից իշխանութեան ներքոյ . . .	73
43. Եսթեր . . .	77
44. Մակեդոնացւոց իշխանութեան ժամանակ . . .	78
45. Աստուածաշնչի Թարգմանութ. . .	80
46. Հրէից վրայ հալածանք և Մակաբայեցիք . . .	82
47. Յուդայ — Մակաբէի և Նրա եղբայրների քաջութիւնները . . .	84
48. Հռովմայեցւոց իշխանութեան ժամանակ . . .	86
49. Մարգարէների մասին ընդհանուր տեղեկութիւն . . .	89
50. Հրէից ակնկալութիւնը . . .	93

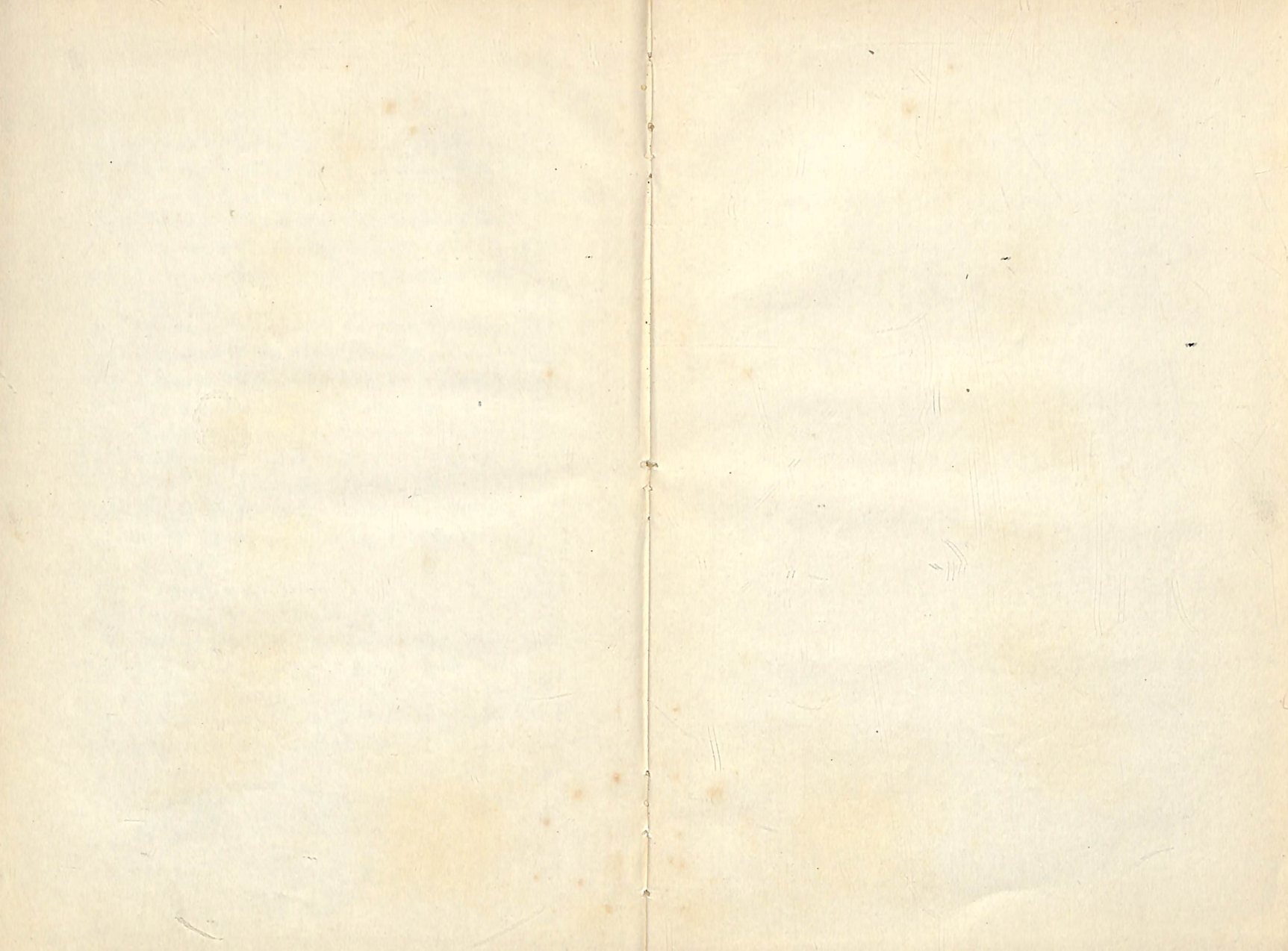
ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻՅ

Երես.

1. Յովհաննէս Մկրտչի ծնունդը . . .	96
2. Մեսիայի գալուստը և Աստուածորդւոյ մարդեղութիւնը . . .	98
3. Աստուածորդւոյ Յիսուս Քրիստոսի ծնունդը . . .	99
4. Հովիւների երկրպագութիւնը . . .	100
5. Յիսուս Քրիստոսի Անուանտկոչութիւն և Տեառնընդառաջ . . .	101
6. Յիսուս Քրիստոսի Եդիպտոս փախչելը . . .	102
7. Յիսուս Քրիստոսի Տաճարում վարդապետելը . . .	104
8. Յիսուսի Մկրտութիւնը, պաշքը, Սատանայից փորձուիլը և Յովհաննու մաշք . . .	105
9. Առաքելոց ընտրութիւնը, Յիսուս Քրիստոսի քարոզութիւնը . . .	107
10. Յիսուս Քրիստոսի քարոզութեան առաջին տարին . . .	109
11. Յիսուս Քրիստոսի քարոզութեան երկրորդ տարին . . .	110
12. Յիսուս Քրիստոսի քարոզութեան երրորդ տարին . . .	112
13. Յիսուս Քրիստոսի պայծառակերպութիւնը . . .	113

14. Յիսուս Քրիստոս երկրի վերայ . 115
15. Յիսուս Քրիստոսի հրաշագործութեանց համառօտութիւնը . 118
16. Յիսուս Քրիստոսի հանդիսով երուսաղեմ մտնելը . . . 119
17. Յիսուս Քրիստոսի խորհրդաւորը թրիքը 120
18. Յիսուս Քրիստոսի մատնութիւնը. 121
19. Պիղատոսի վճիռը Յիսուսի համար 122
20. Յիսուս Քրիստոսի խաչելութիւնը 124
21. Յիսուս Քրիստոսի թաղումը . 126
22. Քրիստոսի հրաշալի յարութիւնը. 127
23. Քրիստոսի հրաշափառ համբարձումն 128
24. Ս. Հոգւոյ գալուստը, Աւետարանի քարոզութիւնը առաքելոց ձեռքով 129
25. Պօղոսի դարձը 132
26. Եկեղեցին Կեսարիայում . . . 133
27. Եկեղեցին Անտիօքում . . . 134
28. Պօղոս առաքելոյ Հաստատած եկեղեցիները 135
29. Միւս առաքելոց հիմնած եկեղեցիք և նրանց վախճանը . . . 137





3145



